

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AİLE BİRLİĞİNE
ÖNEM VERMELERİ İLE HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA TUNAR

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM

NİSAN 2017

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AİLE BİRLİĞİNE
ÖNEM VERMELERİ İLE HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA TUNAR

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM

NİSAN 2017

BİLDİRİM

ÇURPUCULARININ İMZA SAYFASI

Madde 4, Sınav Öğrencilerinin Aday Buluşma Onam Vezirleri ile Mesgörlü Eğitimleri
ndaki İmza" başında bu yukarıdaki İmza Sayfası, Temel Eğitim Aday Buluşma Daire İmza, Hazırlanmış
tezin imzalandığı kabul edilmiştir.

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları
gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Doçent Dr. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

İmza

Tuğba TUNAR

Yrd. Doç. Dr. Ebru DÜZÜNKÖZ

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Aile Birliğine Önem Vermeleri ile Hoşgörü Eğilimleri Arasındaki İlişki” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda, hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Hakan TURAN

Üye: (Danışman) Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ebru UZUNKOL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

19.4./2017

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Değerler hayatı daha anlamlı kılmak için ışık tutan, yol gösteren kılavuzlardır. Aile birliğine önem verme ve hoşgörü değeri dahil olmak üzere birçok değer bireylerde kazanılmasını sağlayan fonksiyonel bir topluluktur. Daha hoşgörülü bir toplum için ailede azami düzeyde hoşgörü eğitiminin yapılabilmesi önemli bir konudur. Bu araştırma ile ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ve hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın problem durumu, alt problemleri, amacı önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır. İkinci bölümde değer kavramı, aile birliğine önem verme ve hoşgörü değeri ile ilgili teorik bilgiler yer almaktadır. Son olarak ise ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırma bulgu, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışmam boyunca bana güvenen, her türlü yardım ve desteği benden esirgemeyen, ayırdığı zaman ve verdiği emekler için büyük mutluluk duyduğum kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Beni yetiştiren, yaşamım boyunca desteklerini esirgemeyen, değerli aileme, annem Elmas BESEN ve babam Mehmet BESEN'e verdikleri emekleri için minnettarım. Sizlere sonsuz teşekkürler.

Bana her zaman destek olan ve beni her konuda yüreklendiren, bu süreçte tüm zorlukları beraber göğüslediğim sevgili eşim ve arkadaşım Samed TUNAR'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERMELERİ İLE HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tunar, Tuğba

Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim Sağlam

Nisan, 2017. xiii+98 Sayfa.

Bu araştırma, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla (kim? tarafından geliştirilen) üç alt boyuttan (“değer”, “kabul” ve “empati”) oluşan 18 maddelik Hoşgörü Eğilim Ölçeği ve (kim? tarafından geliştirilen) dört alt boyuttan (“sevgi”, “saygı”, “iletişim” ve “sadakat”) oluşan 22 maddelik Aile Birliğini Önemseme Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2014-2015 eğitim öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı ilçesinde öğrenim gören 536’sı (%49) kadın, 565’i erkek (%51) olmak üzere toplam 1101 ilkokul 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre cinsiyet, annenin gelir getiren bir işte çalışma durumu, anne babanın birlikte yaşama durumu, aile tipi ve okul türü değişkenleri ile ilgili verilerin analizinde istatistiksel teknik olarak parametrik testlerden t testi; öğrencilerin algılarına göre gelir düzeyi değişkeni için parametresiz testlerden Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Aritmetik ortalamaların belirlenmesinde 1.00-1.79 hiç uygun değil, 1.80-2.59 uygun değil, 2.60-3.39 biraz uygun, 3.40-4.19 uygun, 4.20-5.00 tamamen uygun puan aralığı olarak belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin aile birliğini önemseme ile hoşgörü eğilim düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkilerin olduğu; öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeylerinin cinsiyet, annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmaması, aile tipleri ve okul türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı; anne ve babaları beraber yaşamaları durumuna göre anne babaları beraber yaşayan

öğrenciler lehine, öğrencilerin algıladıkları aile gelir düzeyine göre üst ekonomik gelir düzeyi lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Öğrencilerin hoşgörü eğilim düzeylerinin annelerinin gelir getiren bir işte çalışması durumuna ve aile tiplerine göre ölçek toplamında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin hoşgörü eğilim düzeyleri; cinsiyetlerine göre kız öğrenciler lehine, anne babalarının beraber yaşamaları durumuna göre anne babaları beraber yaşayan öğrenciler lehine, öğrencilerin algıladıkları gelir düzeyine göre alt ekonomik gelir düzeyi aleyhine ve devam ettikleri okul türüne göre özel okulda öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Aile, Aile Birliği, Aile Birliğini Önemseme, Hoşgörü, Hoşgörü eğilimi.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY UNITS AND TOLERANCE TENDENCIES OF 4TH GRADE ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

Tunar, Tuğba

Master Thesis, Basic training Department, Classroom training Programme

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Halil Ibrahim Saglam

April, 2017. xiii+ 98 Pages.

This research was conducted to determine the relationship between the importance of family cohesion and the tendency towards tolerance in the 4th grade primary school students. For this purpose, a 18-item Tolerance Tendency Scale consisting of three sub-dimensions and a 22-item Family Unity Scale were used. The subscales of the Tolerance Tendency Scale are "value", "acceptance" and "empathy". The sub-dimensions of the Family Unity Do Scene are "love", "respect", "communication" and "loyalty". 531 (49%) female and 565 male (51%) students in the study group in the province of Adapazarı in the province of Sakarya in the academic year 2014-2015 constitute a total of 1101 elementary school 4th grade students. In the research, the comparison type relational scan model was used in the survey models.

Parametric T test has been used as a statistical technique in the analysis of data that related to the Kolmogorov-Smirnov test result regarding gender, mother's employment status, parental cohabitation, family type and school type variables; Kruskal Wallis H test was performed for the income level change according to the perceptions of the students. The Mann-Whitney U test was used to determine which groups were significant differences in the Kruskal-Wallis H test result. Arithmetic mean of 1.00-1.79 is not appropriate, 1.80-2.59 is not appropriate, 2.60-3.39 is somewhat appropriate, 3.40-4.19 is appropriate, and 4.20-5.00 is entirely appropriate.

As a result of the research, it was found that there is a meaningful and positive relation for students between importance of family cohesion and the levels of tolerance tendency; that the level of giving importance to family cohesion of students does not change significantly according to gender, whether or not their mothers work in jobs which provide income, types of families or schools; but changes significantly

according to the situation in which the parents live together in favor of the students whose parents live together, according to the level of income perceived by students in favor of high income levels. It was found that the level of tolerance tendency of the students did not significantly differ between the mothers working level of income and family scale. The level of tolerance tendency of students; It has been found that for the students who are girls according to their genders, the parents differ significantly in favor of the students who live together in the private school according to the state of the cohabitation, according to the level of income they have perceived.

Keywords: Value, Family, Family Union, Caring About Family Unity, Tolerance, Tolerance Tendencies.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	ii
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	iii
Önsöz	iv
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi.....	xi
Şekiller Listesi.....	xiii
1. Bölüm, Giriş.....	1
1.1 Problem Cümlesi.....	3
1.2 Alt Problemler.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4 Sınırlılıklar	5
1.5 Sayılıtlar	5
1.5 Tanımlar	6
1.6 Kısaltmalar	6
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	7
2.1 Değer Nedir?	7
2.2 Değerlerin Özellikleri	9
2.3 Değerlerin İşlevleri.....	11
2.4 Değerlerin Sınıflandırılması	12
2.4.1 Spranger'ın Değer Sınıflandırması	12
2.4.2 Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	13
2.4.3 Schhwarz'ın Değer Sınıflandırması	15
2.5. Değerler Eğitimi	17

2.5.1 Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü	19
2.5.2 Değerler Eğitiminde Okulun Rolü	20
2.5.2.1 İlköğretim Programlarında Değerler Eğitimi	22
2.5.2.2 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler Eğitimi	25
2.6 Bir Değer Olarak Aile Birliğine Önem Verme	28
2.7 Aile Birliğinin Çocuk Gelişimi Açısından Önemi	30
2.8 Bir Değer Olarak Hoşgörü	32
2.9 Hoşgörünün Önemi	35
2.10 Hoşgörünün Unsurları	36
2.11 Ailede Hoşgörü	38
2.12 İlgili Araştırmalar	39
2.12.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	39
2.12.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	51
3. Bölüm, Yöntem	54
3.1 Araştırma Modeli	54
3.2 Çalışma Grubu	54
3.3 Veri Toplama Araçları	55
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	55
3.3.2 Hoşgörü Eğilim Ölçeği	55
3.3.3 Aile Birliğini Önemseme Ölçeği	57
3.4 Verilerin Analizi	58
4. Bölüm, Bulgular ve Yorum	60
5. Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler	77
5.1 Sonuç ve Tartışma	77
5.2 Öneriler	85
Kaynakça	86

Ekler	102
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	104

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Rokeach Değer Sınıflandırması	15
Tablo 2. Schwartz'ın Değer Sınıflama Tablosu	16
Tablo 3. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Öğrenme Alanları ve Doğrudan Verilecek Değerler	27
Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri.	53
Tablo 5. Öğrencilerin Hoşgörü Eğilim Düzeyleri ile Aile Birliğine Önem Verme Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 6. Hoşgörü Eğilim Ölçeği 'ne İlişkin Betimsel Veriler	61
Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	61
Tablo 8. Öğrencilerin Annelerinin Gelir Getiren Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	62
Tablo 9. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Birlikte Olma Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları.....	63
Tablo 10. Öğrencilerin Aile Tiplerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	63
Tablo 11. Öğrencilerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	64
Tablo 12. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları.....	65
Tablo 13. Aile Birliğini Önemseme Ölçeğine İlişkin Betimsel Veriler.....	65
Tablo 14. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	66
Tablo 15. Öğrencilerin Annelerinin Gelir Getiren Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	67
Tablo 16. Öğrencilerin Anne Babalarının Birlikte Olma Durumlarına Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	67

Tablo 17. Öğrencilerin Aile Tiplerine Göre Aile Birliğini Önemselerine İlişkin t-Testi Sonuçları	68
Tablo 18. Öğrencilerin Algıladıkları Gelir Düzeylerine Göre Ailebirliğini Önemselerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	68
Tablo 19. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne Göre Aile Birliğini Önemselerine İlişkin T-Testi Sonuçları	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ölçüm Modeli	59
Şekil 2. Path Analizi.....	60

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüz dünyası 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çevresel, siyasal, sosyal ve kültürel yönlerden hızlı değişimlere sahne olmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşen dünya beraberinde getirdiği birçok olumlu özelliğin yanı sıra toplumsal yapıda önemli değişimlerin meydana gelmesine sebep olmuştur. “Özellikle bilim ve teknolojiadaki gelişmeler sosyal hayatı etkilemiş ve insanları bu hızlı değişime uyum sağlamaya zorlamıştır” (Parlar ve diğerleri, 2010:178). Modern insanın bu gelişmelere hızlı adapte olabilmesi için gösterdiği çaba zaman zaman sonuçsuz kalmış ve günümüz toplumlarının yaşadığı en büyük problemlerden biri olan değer bunalımına yol açmıştır. Gün geçtikçe artan şiddet haberleri, çocuk istismarı, tecavüz vakaları, sevgi ve saygının azalması, ebeveynler arası iletişim problemleri, intihar, hoşgörüsüzlük gibi birtakım olumsuz olaylar değerler eğitiminin önemini giderek arttırmıştır. Küreselleşen dünya, internetin hayatın her alanında kullanılması, televizyon programları, çağın gereksinimleri gibi birçok faktör mevcut değerlerin kaybolmasına ve ya değerlerin kalıcılığının azalmasına sebep olabilmektedir. Değerler toplumun huzuru ve refahı için düzenleyici bir rol üstlenir. Bu noktada eğitimciler ve ailelere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Nitelikli bir toplum yetiştirmek için nitelikli aileler, nitelikli aileler yetiştirmek için de nitelikli bireyler yetiştirmek gereklidir.

Değerler davranışlara yön veren, doğru ve yanlışın ne olduğunu gösteren hem bireysel hem de toplumca faydalı olduğu kabul edilen unsurlardır. Güngör (1998), değeri bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkında inanç olarak tanımlamaktadır. Değerler evrenseldir fakat toplumlara göre şekillenebilir. Bulunduğu toplumu yansıtır ve yaşatır. “Değer bir etnik ölçüdür. Varlığını toplumun özgün kaynaklarından alır” (Güler, 2001:198). Değerler en genel tanımıyla iyiyi ve kötüyü, güzeli ve çirkini, doğruyu ve yanlışını birbirinden ayırmaya yarayan evrensel kılavuzlar olarak nitelendirilebilir. “Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme

eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır” (Erdem, 2003:56). Değerleri özümsemek, korumak ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmak toplumun refahı için gereklidir.

2005 Sosyal Bilgiler Programında öğrencilere kazandırılması öngörülen değerler adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik biçiminde sıralanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Çalışmaya konu olan değerlerden aile birliğine önem verme ve hoşgörü değeri tüm değerler gibi erken yaşlardan itibaren bireylere kazandırılması gereken önemli değerlerdendir.

Çocuğun eğitime başladığı ilk yer aile kurumudur. Aile toplumun temeli ve en önemli unsurudur. Aileyi şekillendirmek toplumu şekillendirmek demektir. “Modern toplumda sağlıklı bir toplumun ön şartı olarak sağlıklı aile görülmektedir. Bu nedenle de, bütün uluslar aileyi yasalarla korumakta, refah düzeyini yükselterek güçlendirmektedir” (Yapıcı, 2010:1544). Her aile kendi değerlerini, kültürel birikimlerini çocuklarına aktarmak ister. Özellikle sosyal öğrenme kuramlarında da belirtildiği gibi bireyler ailelerinin davranışlarını önemli ölçüde taklit eder. “Sosyal öğrenmede temel faktör, bireyin başkalarını gözlemleyerek öğrenmesidir. Öğrenmenin etkililiği, öğrenenin modelden gözlemlediği davranışları taklit edebilme kabiliyetine bağlıdır” (Korkmaz, 2013: 250). Bu durumda özellikle ilkökul çağındaki çocuklara, birçok bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor davranışlar, beğenilen, saygı duyulan yetişkinleri rol model almaları yolu ile kazandırılabilir. Aile değerleri içselleştirebilir ve iyi bir model olabilirse o ailede yetişen bireyler önemli ölçüde değer eğitimi alabilir. Demokratik, insan haklarına saygılı, çevreye karşı duyarlı, sorumluluk bilinci olan bir toplum inşa edebilmek değerleri korumakla ve doğru bir şekilde gelecek nesillere kazandırmakla mümkün olabilir.

Değerler eğitiminde önemli bir yeri olan hoşgörünün aile bireyleri arasında doğru tanımlanması ve bu değerın çocuklara doğru aktarılması toplumun çekirdeği olan ailenin dolayısıyla tüm toplumun davranış bozukluklarının önüne geçilmesi anlamına gelir. “Hoşgörü bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı ve bireysel özgürlüklerin önem taşıdığı günümüzde bireylerin farklılıklarıyla bir arada

yaşayabilmesi için sahip olunması gereken temel değerlerden biridir” (Çalışkan ve Sağlam 2012:1431). Hoşgörü sahibi bireyler insanlara saygı duyar, kendinden olmayanı ötekileştirmez, bireye, ailesine ve topluma değer verir. Hoşgörü değerini yeterince benimseyemeyen insanlar tarafından bugün yaşadığımız toplumda kendi gibi olmayanı eleştiren, gerek duygusal gerek fiziksel şiddet uygulayan, insanlara saygı duymayan bir kitlenin varlığından söz edilebilir. Hoşgörü küçük yaşlardan itibaren kazanılması gereken son derece önemli bir değerdir. Aile bağları ne kadar kuvvetliyse aile içi değerler eğitimi de o kadar etkili olur.

Bu çalışma ile ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan aile birliğine önem verme ve hoşgörü değerlerine yönelik algıları ve bu iki değer arasındaki ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın problem cümlesini “İlkokul 4.sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasında ilişki var mıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2 ALT PROBLEMLER

1. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasında bir ilişki var mıdır?
2. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem verme düzeyleri nasıldır?
3. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmaması ile aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. İlkokul 4.sınıf öğrencilerinin anne babalarının beraber olma durumlarının aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile tipleri ile aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

7. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin algıladıkları aile gelir düzeyleri ile aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin devam ettikleri okul türü ile aile birliğine önem verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeyleri nasıldır?
10. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
11. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmaması ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
12. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin anne babalarının beraber olma durumları ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
13. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile tipleri ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
14. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin algıladıkları aile gelir düzeyleri ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
15. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin devam ettikleri okul türleri ile hoşgörü düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Değerler, bireyin eylem, düşünce ve davranışlarının yönünü belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. Değer eğitimi küreselleşen dünyanın ve teknoloji çağının olumsuz getirilerine karşı koyabilmek için özellikle son dönemlerde önemini gittikçe arttırmış birçok çalışmaya ve araştırmaya konu olmuştur. Değerler saygı, hoşgörü, aile birliğine önem verme, dürüstlük gibi alt başlıklar altında ele alınmış olsa bile değerlerin birbirinden bağımsız düşünülmesi pek mümkün değildir.

Her değerın bir başka değerle az ya da çok ilişkili olacağından hareketle İlkokul Sosyal Bilgiler Programında yer alan aile birliğine önem verme ile hoşgörü değerlerinin birbiriyle ilişki düzeylerinin tespit edilmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bağımsız değişken olan aile birliğine önem vermenin bağımlı değişken olan hoşgörü eğilimi üzerindeki ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Değer aktarımını

başarıyla gerçekleştiren, sağlıklı ailelerde yetişip aile birliğine önem veren 4. sınıf öğrencilerinin, aile birliğini yeteri kadar önemsemeyen birtakım değerlerden yoksun bırakıldığı düşünülen ve sağlıklı aile ortamlarında yetişmiş öğrencilere kıyasla hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki farklılığın tespiti amaçlanmaktadır.

Yapılan kaynak taramasında değerler üzerine çalışmaların yapıldığı görülmüş ancak aile birliğine önem verme ve hoşgörü değeri ile ilgili oldukça sınırlı çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu iki değer birbirini üzerine etkisini konu alan herhangi bir çalışmaya ilgili literatürde rastlanılmamıştır. Bu nedenle aile birliğine önem verme ile hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir.

1.4 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma aşağıdaki sınırlılıkları kapsamaktadır.

1. Sakarya İli Adapazarı İlçesinde 2014-2015 eğitim-öğretim yılı içerisinde öğrenim gören ilkokul 4. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem verme ölçeği ve hoşgörü eğilim ölçeğine verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.5 SAYILTILAR

Bu araştırma aşağıdaki sayılıtları kapsamaktadır

1. Araştırmaya katılan öğrenciler aile birliğine önem verme ve hoşgörü eğilim ölçeğini içtenlikle ve tarafsız bir şekilde cevaplamışlardır.
2. Araştırma için seçilen çalışma grubu araştırma sonuçlarını yorumlamak için yeterlidir.
3. İlgili literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler yeterlidir.

1.6 TANIMLAR

Aile: Genel olarak belirli bir evlilik ya da kan bağına dayanan ve bu kan bağına göre en yakın sayılan kişilerden oluşan bir akrabalık birimidir (Tan, 1979).

Değer: Değer, sözlüklerde arzu edilen, ilgi duyulup peşinden koşulan, ayar ölçüsü olarak kullanılan şey anlamlarına gelmektedir. Değer, dinden ekonomiye, psikolojiden sosyolojiye kadar değişik alanlarda kullanılan bir kavramdır (Aydın, 2011:39).

Kültür: Bir toplumun yaşam biçimi, maddi ve manevi değerlerinin bütünü, hayat deneyimlerinin bir birikimidir (Kır, 2011:396).

Tutum: Tutum, genel olarak, yaşanan tecrübe sonucu oluşan, ilgili olduğu durumlara karşı ferдин davranışlarını yönlendirme etkisine sahip ruhsal bir hazırlık durumudur. Bir başka ifadeyle tutum, davranışsal eğilimler içeren bilgiler, inançlar ve kanaatler bütünüdür (Aydın, 2003:125).

1.7 KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi.

BASAGM: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

EARGED: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde değer kavramı ve özellikleri, değerlerin diğer kavramlarla ilişkisi, işlevleri, sınıflandırılması, değerler eğitimi, değerler eğitiminde yaklaşımlar, değerler eğitiminde ailenin, toplumun ve okulun rolü, aile birliğine önem verme değeri ve hoşgörü değerine ait bilgiler ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1 DEĞER NEDİR?

Küreselleşen dünyada toplumlar arası sınırlar iyice daralmakta ve herkesçe kabul edilebilir ortak bir davranış dilinin oluşması önem kazanmaktadır. Bu noktada değer kavramı son yıllarda başta eğitim bilimleri olmak üzere felsefe, sosyoloji, psikoloji, ilahiyat gibi birçok farklı alan için araştırma konusu olmaktadır. “Değer teorisi alanı, geleneksel değerlerin dağılımı ve daha yaşanabilir değer sistemlerine duyulan ihtiyaç göz önüne alındığında çağdaş felsefi ve bilimsel düşüncenin en önemli kollarından biridir” (Lazslo, 1973). Değer belli bir durum karşısında oluşan birden fazla seçenek arasından iyi, güzel ve doğru olanı bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanabilir. Ancak alan yazın incelendiğinde farklı disiplinler içerisinde de birçok araştırmaya konu olan değer kavramını tek bir tanımla sınırlandırmanın mümkün olamayacağı görülmektedir. Bu sebeple değer kavramına ilişkin farklı görüşlere yer vermek bu kavramın anlaşılabilirliğini arttıracaktır. Bacanlı (2011) değeri bir kültürün, bir toplumun bireylerinin paylaştığı tercihler, istenirlikler olarak tanımlanmaktadır. Erdem (2003)’e göre değer genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgular olarak ifade edilmektedir. Kuş, Merey ve Karatekin (2013), değeri bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu

tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar olarak tanımlanmışlardır. Scott (1965) değeri, herkesin belirli bir durumun sonunda tüm koşullar altında mutlak iyiyi bulmak için çaba sarf etmesi gereken evrensel bir kavram olarak değerlendirmektedir. Yaman (2014) değer tanımını yaparken bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklar olduğunu belirtmektedir. Çengel'e (2011) göre değerler davranışlarımıza rehberlik eden prensiplerdir. Aydın (2010) değeri, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük olarak ifade etmektedir. Erol (1998) için değer birşeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlanmıştır. Akbaş (2004) değeri; bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak tanımlamaktadır. Değerler hakkındaki tanımlamalar Ulusoy ve Dilmaç (2015) tarafından şöyle özetlenmektedir:

- Değerler, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür.
- Değerler, temel bakış açıları veya temel ilkelerin esas aldığı yaklaşım atomlarıdır.
- Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlardır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkılarak değer; kişilerin toplum içerisindeki davranışlarına yön veren, kişilere rehberlik eden, arzu edilen davranışları belirleyen, iyi ve kötünün ayırt edilmesini sağlayan soyut olgular olarak tanımlanabilir. "Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlar, davranışlara yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir" (Aydın, 2010:16). Değerler, insanlara evrensel kabuller doğrultusunda iyi olma yollarını gösteren toplumsal kılavuzlardır. " Değerler simgesel olarak toplumda bireylerin tutunacakları kulplar ve toplumsal yapıyı ayakta tutan direklerin vazifesini görürler" (Özensel, 2003:222). Evrensel değerler, toplumların içinde şekillenip toplumsal değerleri; toplumsal değerler ve evrensel değerler ise bireyin özünde şekillenip bireysel

değerleri ortaya çıkarır. Değerler toplumlarda düzenleyici bir etkiye sahip olan, bireyin topluma, toplumun da bireye saygı duymasını sağlayan, yaşanabilir bir toplum inşa etmek ve korumak için gerekli olan sosyal olgulardır. “Bir toplumda yazılı kanun dışında düzeni sağlayan sosyal kabuller mevcuttur. Varlığı nizam sağlayan, ancak yokluğu sebebiyle herhangi bir resmî cezai yaptırım olmayan bu kabuller toplumsal düzeni sağlamada vazgeçilmez unsurlar olma özelliği gösterir” (Bulut, 2011:22).

Değerler insanların olaylara, nesnelere yükledikleri anlamlardır. Bu anlamların yüklenmesi oldukça uzun zaman alsa dahi değerler değişime karşı oldukça dirençlidir. Değerler normlara, normlar da davranış ve eylemlere dönüştükçe anlam kazanır. “Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir ” (Erdem, 2003:56).

2.2 DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ

Değerleri daha iyi tanımlayabilmek açısından sahip olduğu birtakım özelliklerin incelenmesi gerekmektedir. “Değerlerin özellikleri kavramsal çerçevenin daha da belirginleşmesi ve aydınlığa kavuşması noktasında önem arz etmektedir” (Karababa, 2015:4). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir (MEB, 2005).

Değerler birdenbire değil, zaman içerisinde oluşur. Değerler küçük yaştan itibaren kazandırıldığı takdirde büyük ölçüde kalıcılığı artar; çünkü öğrenilen değerler bir müddet sonra davranışa, alışılmış davranışlar ise karaktere dönüşmektedir. Değerlerin bazı özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Topluma anlam veren ölçütlerdir.
- Değerler herhangi bir kişinin insiyatifinden ziyade toplumun çoğunluğu tarafından uzlaşılır.
- Değerler ciddiye alınırlar. Kişisel değerleri ortak refahın korunması ve gereksinimlerin karşılanması olarak görürler.
- Coşkuyla iç içe olan değerler için özveride bulunulur hatta kişiler ölümü bile göze alır.
- Değerler kişilerarası uzlaşım gerektirdiği için kavraamsal olarak diğer nesnelere soyutlanabilir (Fichter, 2006; Akt: Karababa, 2015:4).

Her değerın önem derecesi toplumdan topluma ve bireyden bireye farklılık gösterebilir. Kimi toplum ve birey için hoşgörü değeri daha ön sıralarda yer alırken başka bir toplum ve birey için saygı değeri daha öncelikli bir hal alabilir. Bu sıralama toplumsal ve bireysel ölçütlere göre değişkenlik gösterir. “Bireyin değer sıralamasının birinci veya en üst sırasında bulunan değer, onun temel değeri sayılabilir. Değerler, insanın bilişsel yapısının başlıca unsurlarıdır. Değerler arasında da yüksek düzeyde bir uyumun olması, ortaya çıkacak uyuşmazlıkların hemen giderilmesi için zorunludur. Belli bir davranışın birden fazla değer ile uyumlu bir ilişki içinde olması beklenir” (Satan, 2014:195). Değerler ait oldukları toplumun kültüründen beslenir. Halk arasında ‘bacak bacak üstüne atmak’ şeklinde adlandırılan davranış biçimi bazı kültürler açısından son derece saygısız bir hareket olarak belirtilirken başka kültürler için samimiyet göstergesi olabilir. “Değer eyleme ortaya çıkmakta ve eylemin sonucunda bir değer yargısı belirlemektedir. Değer, hem eylemi gerçekleştirenle hem eylemle gerçekleşenle hem de eylemi değerlendirenle bağlantılı olarak varlık kazanır” (Poyraz, 2011:61). Değerler kalıcıdır ancak değerlerin, artık toplumun ihtiyaçlarını, beklentilerini karşılamadığı tespit edildiğinde değişime açık bir yönü de vardır. Değerler bir şeyin yapılabilmesi için iyi, güzel, doğru, faydalı olması gerektiğine dair oluşturulmuş inançlar bütünüdür.

Çubukçu (2011:27) değerlerin özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir:

- Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Bilinç, duygu ve heyecanlara ilişkin yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

- Değerler normları kapsayan ve aşan özelliklerdir.

2.3 DEĞERLERİN İŞLEVLERİ

“Değerlerin işlevi, bütün beşeri olayların gerçekleşmesinde belirleyici olmak şeklinde formüle edilebilir. Siyasi, estetik, sosyal, ailesel, bütün beşeri olaylar bir değere dayanırlar. Eylemler için bir hedef oldukları kadar sonucu değerlendirmeye yarayan değerler her şeyden önce bir ölçek görevini yerine getirirler. Yani değerler eylemin başında, sürecin bizzat içinde ve sonunda yer alırlar. Çünkü bu, insanın bilinç dünyasında ve vicdanında başlayan bir etki biçimidir” (Aydın, 2011:41). İnsan sosyal bir varlıktır, yaşadığı toplum içerisinde davranışlarına yön verecek belli ölçütlere ihtiyaç duymaktadır. “Bireyler, içinde yaşadıkları grubun, toplumun ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakemede ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar” (Yıldırım, 2013:1). Değerlerin toplumu düzenleyici işlevi vardır. Değerlerin olmadığı, kimsenin kimseye saygı duymadığı, hoşgörüyü göstermediği, eşitlik, adalet gibi değerlerin yok sayıldığı toplumlarda kaos oluşur. “Değerlerin bireysel yönleri bulunsa da kapsamlı etkililiklerini toplumsal yönleri sağlar. Çünkü değerlerin en iyi yansıma biçimleri olan tutum ve davranışlar, toplumsal şartlarda gerçekleşirler” (Aydın, 2003:122). Değerler bireylerin olumlu kişilik özelliklerinin oluşmasına aynı zamanda bireylerin iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış, ahlaki olanı ve olmayanı ayırt etmeyi sağlamasına yardımcı olan sosyal öğelerdir. “Günümüzde sosyal bilimlerde değerlerin, insan davranışlarının açıklanmasında önemli bir etken olduğu kabul edilen bir gerçektir. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları ve bilişsel süreçleri etkilediğini; diğer yandan da toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedir” (Akkaya, 2013:185). Değerler, iyi ve doğru insan olmanın yollarını gösteren toplumsal gayelerdir. “Değerler bireylerin kişiliğinin, kimliğinin, davranışlarının, düşüncelerinin, tutumlarının, bakış açılarının, yargılarının oluşumunda, hayat tarzının şekillenmesinde, özelde bireysel yaşamın genelde ise toplumsal yaşamın uyum ve ahenk içerisinde yürütülmesinde önemli bir yere sahiptir” (Güven ve diğerleri

2014:1069). Gökçe (Akt; Özensel, 2003:230) değerlerin işlevselliğini aşağıdaki maddelerle sistematize eder:

- Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değer(ler) bilinçli ve amaçlı davranışların genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.
- Değer(ler), kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturmaktadır.
- Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
- Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler hem zihinsel arzu ve eylem boyutunu belirten hem de hissî-duygusal yönü belirten ifadelerdir.

2.4 DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Değerler, felsefe, sosyoloji, psikoloji, sosyal bilimler, ilahiyat gibi birçok farklı alanda araştırma konusu olduğu için, tanımlamalarda oluşan farklılıklar sınıflandırmalara da yansımıştır. Bu başlıkta alan yazında en çok kabul görmüş değer sınıflandırmalarından Spranger'in, Rokeach'ın ve Schwartz'ın değer sınıflandırmalarına yer verilecektir.

2.4.1 Spranger'in Değer Sınıflandırması

Spranger değerleri 6 başlık altında sınıflandırmıştır. “Psikolojide değer testi ilk defa Spranger (1928) tarafından kullanılmıştır. Spranger deneklerini herbirinde hâkim olan değere göre şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir: Estetik, Teorik (veya ilmî), İktisadî,

Siyasî, Sosyal ve Dinî değerler” (Güngör, 1993:85). Spranger’in değer sınıflandırmasını Karababa (2015:16) şu şekilde açıklamıştır:

- *Bilimsel Değer:* Gerçek önemsendir, bilgi, kıyaslama, eleştirel bakış açısı ön plandadır. Bu değere sahip birey deneysel, akılcı ve entelektüel olarak adlandırılır.
- *Ekonomik Değer:* Yararlılık ve pratiklik ön plandadır. Maddi amaçlar ve araçlarla ilgilidir. Bu değere sahip birey maddi değerlere yaşamda önem verilmesi gerektiğini ifade eder.
- *Estetik Değer:* Simetri, uyum, şekil, düzen ve estetik ön plandadır. Bu değere sahip bireye göre sanat toplum için bir zorunluluktur ve hayatı olayların bir çeşitliliği olarak düşünür.
- *Sosyal Değer:* İnsan sevgisi, bencil olmama, yardımlaşma ön plandadır. Bu değere sahip birey sıcak ve insancıl görünümlüdür.
- *Politik Değer:* Liderlik, kişisel güç, şöhret ve yetkinlik ön plandadır. Bu değere sahip birey başkalarını yönetmekten hoşlanır.
- *Dini Değer:* Dünya ve evren ile ilgili genel inançlara dair değerler ön plandadır. Bu değere sahip bireyler evreni bir bütün olarak değerlendirir ve din uğruna dünyevi hazları feda edebilirler.

2.4.2 Rokeach’ın Değer Sınıflandırması:

“Sosyal psikoloji alanında etkili olan iki kuramsal yaklaşımdan ilki Rokeach’ın (1973) değer kavramıdır. Rokeach, değerleri araç ve amaç değerler olmak üzere iki kategoride incelemiştir. Araç değerler, ahlaki içerikli ya da yeterliliğe dönük olabilir. Ahlaki değerler kişilerarası olup (dürüstlük, bağışlayıcılık, sevecenlik vb.) bunlar zedelendiklerinde vicdan azabı ya da utanma duygularına yol açabilir. Diğer araç değerler ise hayal gücü kuvvetli olmak, mantıklı olmak, entelektüel olmak gibi yeterlik ve ya kendini gerçekleştirmeye dönük olmalıdır. Amaç değerler de kişisel ve toplumsal değerler olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin ahiret mutluluğu ve özsaygı kişisel barış içinde bir dünya ve ulusal güvenlik özgürlük vb. toplumsal içerikli değerlerdir” (Fırat ve Açıkgöz, 2012:423).

Rokeach’ın 1973 yılındaki çalışmasına göre değerler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- *Amaç değerler:* Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerçek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
- *Araç Değerler:* Bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı-yaratıcı (Rokeach, 1973; Akt: Karababa, 2015:9).

Tablo 1. Rokeach Değer Sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Hırslı olma
Barış içinde bir dünya	Sorumluluk bilinci olma
Rahat bir hayat	Yardımsever olma
Heyecan verici bir hayat	Neşeli olma
Başarılı Olma	Temiz olma
Kendine Saygı	Cesaretli Olma
İç huzur	Affedici Olma
Ulusal güvenlik	Geniş görüşlü olma
Zevk	Mantıklı olma
Sosyal kabul	Hayal gücü kuvvetli olma
Gerçek dostluk	Kendine hâkim olma
Güzellikler dünyası	İtaatkâr olma
Mutluluk	Dürüst olma

Eşitlik	Sevecen olma
Özgürlük	Bağımsız olma
Bilgelik	Yaratıcı/ Oluşturmacı Olma
Dini olgunluk	Entelektüel olma
Erdemlilik	Nazik olma

Tablo 1’de görüldüğü gibi Rokeach gaye değerleri ve vasıta değerleri olmak üzere iki farklı grupta 18’er değere yer vermiştir.

2.4.3 Schwarz’ın Değer Sınıflandırması

“Schwartz, değerlerin hayatımızda bizim için neyin önemli olduğunu bildirdiğini ifade etmektedir. Her insanın farklı derecelerde pek çok değere sahip olabileceğini (başarı veya bağlılık vb.) söyleyen Schwartz, kimi insanlar için önemli olan değerlerin, diğer insanlar için önemli olmayacağını belirtmektedir. Schwartz’a göre değerlerin motive edici bir yapısı vardır. Değerler, zaman ve farklı durumlar ekseninde gelişen genel amaç ve hedeflerin temsilcileridir. Örneğin, güç değerini önemsemek, iste, evde, arkadaşlar arasında ve daha ileri durumlarda gücü elde etmek için çabalamak anlamına gelmektedir” (Özkul, 2007:23).

“Schwartz, Rokeach’ın belirlediği değerler üzerine bazı değişiklikler yaparak Rokeach’ın belirlediği 18 gaye ve 18 vasıta değerini 10 temel değer tipinde gruplamıştır. Bu değer tiplerinin açıklamalar kısmında verilen değerlerinin toplamı ise 57’dir ” (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 28).

Tablo 2. Schwartz'ın Değer Sınıflama Tablosu (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000:61).

Değer Grupları	Değerler
<i>Güç (Power):</i> Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
<i>Başarı:</i> Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak.
<i>Hazcılık:</i> Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
<i>Uyarılım:</i> Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
<i>Özyönelim:</i> Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak
<i>Evrenselcilik:</i> Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
<i>İyilikseverlik:</i> Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsözer olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak
<i>Geleneksellik:</i> Kültür veya dinsel töre, fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet.
<i>Uyma:</i> Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
<i>Güvenlik:</i> Toplumun var olan ilişkilerini ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

2.5 DEĞERLER EĞİTİMİ

“Kültürel değerlerin aktarımı bir toplumda eğitim sisteminin temel işlevi olmalıdır. Bir toplumun değerleri, inançları ve normları yalnızca onları öğretme yoluyla değil, eğitim sisteminin işleyişinde onların açıklanmasıyla da diğer kuşaklara geçer” (Demirel, 2010:41). Toplumsal bütünlüğü ve huzuru sağlamak için öncelikli şart değerler eğitimiyle harmanlanmış bir eğitim sisteminden geçmektedir. “Eğitim, yalnızca akılcı bilginin ve teknik becerinin geliştirildiği bir alan değil, aynı zamanda kültürel değerlerin, ahlaki tutum ve davranışların aktarıldığı bir araç olarak da karşımıza çıkmaktadır” (Cihan, 2014:429). Eğitimin bireylere bilgi beceri kazandırmak dışında toplumsal bir sorumluluğu olduğunu, topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi ilke edindiğini görmek mümkündür. “Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır” (MEB, 2005). Eğitim programları incelendiğinde, değerler eğitiminin örtük programla ya da birçok dersin (sosyal bilgiler, türkçe, vatandaşlık vb.) kapsamında müfredatın içerisine yerleştirildiği görülmektedir. “Eğitimin amaçlarından birisi de toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar yoluyla açık veya kapalı şekilde gerçekleştirilmektedir. Burada, yine eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu sebeple hangi değerlerin veya değerler sisteminin aktarılacağı, ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belli etik ilkelere bağlanmalı ve eğitimciler bu etik ilkeleri içselleştirmelidirler” (Akbaba-Altun, 2003:10). Değerler davranışları yönlendirir; kişi ve olaylara karşı gösterilecek tavır belirler. “Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekteki kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını etkileyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerleri kazanması yani değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denilmektedir” (Yaman, 2014:18).

Frankl (2013), insanın anlam arayışını içgüdüsel ilkelerin ikincil bir ussallaştırması değil, yaşamdaki temel güdüler olduğunu ileri sürer. Değerler, hayatı anlamlı kılmak için yüklenen pozitif anlamlardır. Değerlerden arındırılmış bir eğitim düşünülemez. Dilmaç (2012), insani değerler eğitimi programının hedefini, çocuklarda doğuştan var olan nitelikleri, insani mükemmeliğe erişmeleri ve insanın varoluşunun “anlamını” tamama erdirmeleri amacıyla ortaya çıkarmak olduğunu ifade etmektedir. “Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır” (Gül, 2013:49).

Modern toplum kavramı bilim, teknoloji anlamında birçok yeniliği beraberinde getirip yaşam standartlarını yükseltmiş olsa dahi yapılan araştırmalar; özellikle son yüzyılda önemli bir problem haline gelen çocuk istismarı, madde bağımlılığı tecavüz ve cinayet vakalarında artış olduğunu göstermektedir. Bu ve bunun gibi toplumda infial oluşturabilecek olayların önüne geçilebilmesi etkili bir değer eğitimi ile mümkün kılınabilir. “Değer eğitimindeki amaç toplumsal ve evrensel değerleri kazanmış, kazandığı değerleri davranışlarına yansıtan bireyler yetiştirmektir” (Özmen ve diğerleri, 2012:298).

“Değerler eğitimi sağlıklı düşünen, hisseden ve davranan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimidir. Sağlıklı bir toplumun oluşumu, bireylerin sağlıklı olmasına bağlıdır” (Aydın, 2005-21).

Değer eğitimi sadece kuramsal öğretiler ile kazandırılacak bir eğitim değildir.” Değerler sosyal rollerle öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılırlar. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Belirli bir sosyal rolde kişilerin neler yapması, neler yapmaması ve nelere kıymet vermesi öğrenilir ve bunlar bir yaptırım da olabilir” (Sarı, 2005:77). Değer eğitimi rol-model yöntemi ile yaşantı yoluyla kazandırıldığı takdirde kalıcılığa ulaşır. Eğitim ailede başlar, okulda devam eder. Bireyin içinde bulunduğu aile, toplum, eğitim aldığı kurum vb. değerleri ne kadar içselleştirip ne kadar iyi bir model olabilirse değerler eğitimi o kadar nitelikli ve kalıcı olabilir. “Değerlerin kazanımı, sosyal öğrenme ile mümkündür. Yani öğrenilen bilgiler değerlerin yaşanması için yeterli değildir; bu bilgilerin sosyal hayatta yaşanabilirliğinin

görülmesi ve bizzat yaşanarak tecrübe edilmesi gerekir. İşte çocuğun hayatla ilgili ilk tecrübesini yaşadığı ailesi, temel değerlerin kazanılması açısından öncelikli bir role sahiptir. Çocuk psikolojisi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, çocukta davranış gelişiminin çok erken başladığını, çocuğun kişiliğinin temel özelliklerinin ilk altı yıl içerisinde geliştiğini ortaya koymaktadır. Ailede model alma ve anne babayı taklit etme şeklinde başlayan değer eğitimi, okuldan ve çevreden edinilen bilgi ve tecrübeyle gelişir” (Yılmaz, 2010:55).

2.5.1 Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Aile toplumun temeli ve en önemli unsurudur. “Aile toplumsal örgütlenmenin ve toplumsal kurumlaşmanın temel işlevsel bir ögesi ve çekirdeğidir” (Kır, 2011:399). Aileyi şekillendirmek toplumu şekillendirmek demektir. Bireylerin eğitime başladıkları ilk yer aile kurumudur ve bu sebeple eğitim yönünden aileye çok büyük sorumluluklar düşmektedir. “ Eğitim bakımından en önemli kurumlardan biri de ailedir. Hayatta birçok davranışların, iyi veya kötü hareketlerin kökü ailede kazanılır. İnsanlar farkında olmadan aile içinde birçok alışkanlıkları benimsemiş olabilir” (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 85). Her aile kendi değerlerini, kültürel birikimlerini çocuklarına aktarmak ister. “Çocuğun vicdanı, anne baba ve diğer aile büyüklerinin kuralları ile şekillenmeye başlar. Bu yüzden aile iyinin, doğrunun, güzelin, kutsalın fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilip içselleştirilmesinde en etkili kaynak olarak yerini korur” (Hökelekli, 2013:289). Bireyler ailelerinin davranışlarını önemli ölçüde taklit eder. Bu nedenle özellikle ilkokul çağındaki çocuklara, birçok bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor davranışlar, beğenilen, saygı duyulan, örnek alınan yetişkinlerin model olmaları yolu ile kazandırılabilir. Aile, değerleri içselleştirebilir ve iyi bir model olabilirse o ailede yetişen bireyler önemli ölçüde değer eğitimi alabilir. “Aile, çocuğun değerler ve ahlak eğitimindeki en önemli kurumdur. Bireyin değer kazanımının en hızlı ve etkili olduğu, karakter teşekkülünün en hızlı cereyan ettiği çocukluk döneminin en uzun periyodu aile içinde geçmektedir. Günümüzde kişilik gelişiminin hayat boyu süren bir olgu olduğu genel anlamda kabul görmeye birlikte çocukluk dönemlerinde ailede alınan eğitimin temel oluşturucu etkisi hemen herkes tarafından kabul edilmektedir” (Kaymakcan ve Meydan, 2014:193). Erdem sahibi, dürüst, çalışkan, vatansever ve topluma faydalı bireyler yetiştirmek öncelikli olarak ailelerin görev ve sorumluluğundadır. “Değerler

tabiatta var olarak hazır bulunmaz, insanlar tarafından oluşturulurlar. İnsanlık tarihi boyunca meydana getirilen değerler eğitimle nesillere aktararak günümüze kadar gelmiştir. Bunun için anne ve babalar değer eğitiminde ilk sorumluluğa sahiptirler” (Tokdemir, 2007: 33).

Aile çocukların eğitime başladığı ilk kurumdur. Anne ve baba çocukların ilk öğretmenleridir. Çocuklar iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırmayı ilk olarak ailelerinden öğrenirler. Bu da değerler eğitiminin temelini oluşturur. Çocuk yalan söylemenin doğru bir davranış olmadığı, büyüklerine karşı saygılı olması gerektiği, başkasının eşyasını izinsiz kullanmanın yanlış olduğu gibi temel davranış prensiplerini ilk olarak ailesinden öğrenir. Aile içerisinde değer eğitimini tam olarak alamamış çocuklar okul çağında uyum problemi yaşamakta ve bu problemi aşmak ya uzun zaman almakta ya da imkânsız hale gelmektedir. “İnsanoğlunun değerleri kazanabileceği en mükemmel mekân ailesi; en uygun zaman da çocukluğudur. Çocukların ailede değer kazanması için, ailenin değerlere sahip olması, bunları yaşaması ve çocuklarına aktaracak bilinç düzeyine yaklaşmış olması gerekir” (Yaman, 2014:129). Çocuk hayatının ilk yıllarında dış dünyayı ailesinin gözünden görür. Aile bireyleriyle özdeşim kurar. Tekrarlanan davranışlar alışkanlık haline gelir ve bireyin kişiliğini şekillendirir. Olumlu davranışların aile bireyleri arasında sık tekrarlanması, söylemlerle eylemlerin çelişmemesi bireyin karakter gelişimi açısından önem arz etmektedir.

2.5.2 Değerler Eğitiminde Okulun Rolü

Okullarda bireylerin sadece bilişsel gelişimi değil duyuşsal ve davranışsal gelişimi de önemlidir. “Temel insanî değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca misyonları arasındadır. Bu perspektiften hareketle okulların temel iki amacından bahsetmek yanlış olmaz: Akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi” (Ekşi, 2003:79). İlk eğitimine ailede başlayan birey okula başlamasıyla birlikte kişiliğini oluşturmaya devam eder. “Okul eğitiminin, öğrencilerin, bilişsel olduğu kadar duygu ve davranış yönünden de olgun ve doygun kişilikler haline gelmelerine yardımcı olma gibi açık ve ya örtük bir hedefi vardır. Çünkü çocuk ve gençlerin, iyi insan olmanın anlamını ve hangi davranış özelliklerinin başkaları tarafından beğenilir ve kabul edilir olduğunu öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Onun için okul, bilgi kadar doğru davranış ve hissedişin yollarını da öğretmek zorundadır” (Hökelekli, 2014: 291). Değerlerin

toplumsal hayatı düzenleyici, sosyal ilişkileri yönlendiren bir işlevi vardır. “Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder” (Akbaş, 2008:10).

Okula yeni başlamış bir birey için öğretmen en çok model alınan kişidir. Öğretmenlerin değerleri içselleştirip, değerler konusunda etkili bir model olması çocuğun duyuşsal gelişimi için son derece önemlidir. “Öğretmen, okul içi ve okul dışında tavır ve davranışlarıyla öğrencisine örnek bir model olmak zorundadır. Öğretmen, okulda eğitim-öğretim faaliyeti yaparken kendi bilgi ve becerisinin yanında değer yargılarını öğrencilerine aktarır. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin sahip oldukları değerler önem kazanmaktadır” (Aktepe ve Yel, 2009:608).

Okullarda değerler, ya eğitim müfredatında açık bir şekilde ya da yapılan etkinlikler aracılığı ile dolaylı yoldan öğretilir. “Okullarda demokratik değerlerin yaşandığı ve yaşatıldığı bir değerler eğitimi programı oluşturularak, resmi programlar ile kazandırılmayan davranış ve tutumların bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla yapılacak programlar vasıtasıyla okullarda kazandırılacak olan değerler sayesinde öğrencilerin istenilen demokratik tutum ve davranışlara sahip iyi birer vatandaş olarak yetiştirilmesi sağlanabilir” (Izgar ve Beyhan, 2015:441).

Eğitim, değer aktarımını sağlamaktaki en önemli araçtır. Çocuk okul çağı ile birlikte birçok kişiyle iletişim kurmaya başlar. Farklı ailelerden, farklı kültürlerden gelmiş çocuklarla arkadaşlık kurar, aynı sınıf ve okul ortamı içinde bulunur. Bu süreçte çocuğun, bulunduğu topluma uyum sağlaması gerekmektedir. Kendinden farklı olana saygı duymak, hoşgörülü olmak gibi birtakım değerleri öğrenip uygulayarak toplumla uyumlu bir hal alır.

Okullarda uygulanan açık ya da örtük programların çocuklara aktarılmasından, çocukların ahlaki ve duyuşsal gelişiminden birincil sorumlu öğretmenlerdir. “Değerlerin aktarımı özellikle eğitim kurumlarının başlıca görevleri arasındadır. Okullar bu görevleri yerine getirirken bu işin sorumluluğunu ve en önemli kısmını öğretmenler gerçekleştirmektedir. Öğretmenlerin sözel ve davranışsal faaliyetleri

okul içinde ve dışında öğrenciler tarafından gözlemlenmekte ve öğrenciler için örnek oluşturmaktadır” (Kale ve Demir, 2015:113).

Öztürk (2012: 436) okullarda değerler eğitiminin faydalarını şu şekilde sıralamıştır:

- Sınıf içerisinde sadece öğrenciler arasında değil aynı zamanda oldukça önemli olan öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkileri olumlu bir yönde biçimlendirir.
- Sınıf içerisinde düşünceye dalma çevresi ve bir sakinliğe neden olur.
- İnsanlara duygusal ve manevi alan verir.
- Öğrenmeye doğru olumlu düzenler yaratır ve insanların yüksek seviyede öğrenmelerine imkân sağlar.
- Değer, performansları düşük olan öğrencilerin akademik çalışma gayretlerini büyük ölçüde artırır.

Sevgi, saygı, hoşgörü, adalet, eşitlik, vatanseverlik gibi değerler hem birey için hem de bireyin içinde bulunduğu toplum için son derece önemlidir. Bu değerlerin aktarılmasında okullara çok büyük görev düşmektedir. Okullar ulusal ve evrensel değerlerin öğrencilere aktarılmasını sağlayarak toplumun huzur ve refahını korur, güvenli bir toplumsal yapı oluşturulması için öncülük eder. “Değerler, sınıflarda açıkça ve okulun, toplumun etkinlikleri aracılığıyla öğretilir. Okullarda temel değerler insanların nasıl iletişim kurduğunu, nasıl bir arada çalıştığını ve kararlar verdiğini etkiler. Bu temel değerler ise bölümün ve okulun politikalarında, prosedürlerle yansıtılır. Değerler öğrenci refhına ve disiplinine rehberlik eder. Ayrıca okulun ebeveynlerle nasıl iletişim kurmasına ve karar verme sürecine yetkililerin katılmalarına yardım eder. Bunun yanında öğrencilere sağlanan öğrenme deneyimlerine ve bunların nasıl sağlandığına rehberlik eder. Değerler okul toplumunda bütün bireysel ve grupsal karar verme sürecine katkı sağlar” (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 57).

2.5.2.1 İlköğretim programlarında değerler eğitimi

“Eğitim belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme sürecidir. Bu süreçte kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler bireyin karakterini farklılaştırır. Karakteri gelişen, bilgi ve beceriler ile donatılan birey ise toplumsal yapı üzerinde olumlu değişimler meydana getirir” (Akbaş, 2004:26). Eğitim aracılığı ile bilgi ve entelektüel becerileriyle donatılmış bireyler yetiştirmenin yanı sıra yüksek karakterli

ve ruhen sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitimin amaçlarından bir diğeri ise toplumun değerlerini aktarmaktır. “Eğitimle elde edilmek istenen en önemli hedeflerden birisi de kültür aktarımıdır. Eğitilen bireylerin içinde bulunduğu topluma sosyal ve kültürel açıdan uyum sağlaması, onu etkileyerek değiştirmesi ve geliştirmesi beklentilerin başında yer almaktadır” (Sağlam, 2008:8). EARGED (2011), tarafından yayınlanan, “21. Yüzyıl Öğrenci Profili” isimli çalışmada, öğrencilerin sahip oldukları değerler, okul ve aile içi ilişkileri algılama biçimleri incelenerek, öğrenci profilinin ortaya konulması ve arzulanan 21. yüzyıl öğrenci profilinin inşa edilmesi ve bunun hangi eğitim sistemi ile başarılabilirliğinin önerilmesi hedeflenmiştir. 18. Milli Eğitim Şurasında değerler eğitimi ile ilgili önemli kararlar alınmış olup; değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim- öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmesine ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmesine, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılmasına amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmasına kanaat getirilmiştir (MEB, 2010). Milli Eğitim Bakanlığının 07/12/2011-82202 sayılı makam onayı ile yürürlükten kaldırılan 2010/53 numaralı ilk ders genelgesinde değer ve değer eğitiminin önemi vurgulanmıştır. İlgili genelgede yer alan, “Bakanlığımız, değerleri geliştirmeyi temel alan kültürel birikimi, 2003 yılından itibaren, geliştirilen öğretim programına yansıtmıştır. Uygulamaya konulan programın temel öğeleri arasında değerlere de yer verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin bir taraftan yüksek düzeydeki kazanımlar olan değerleri yaşamalarını sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak, diğer taraftan da bu kazanımların gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak amaçlanmaktadır” ifadesi ile değerler eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığının genel politikalarından olduğu açıkça görülmektedir. Temel değerlerin kazandırılması Türk Milli Eğitiminin amaçları arasında yer almaktadır. 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu’nda Türk Milli Eğitiminin amaçları:

- Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki

temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (web1).

Toplumların yetiştirmeyi hedeflediği “ideal birey” o toplumun eğitim programlarına yansıtılır. Eğitim programları hazırlanılırken toplumun beklentileri göz önünde bulundurulur. “Bir program, okuldan, toplumdan ve toplumsal yapıdan uzak kalmaz. Çünkü yetiştireceği kişiler toplumun birer üyesi olacaklar ve o toplumda yaşayacaklardır. Bu kişiler toplumun ihtiyaçlarına cevap vereceklerdir. Bu nedenle toplumun ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmeye gerek vardır. Bu ihtiyaçlar bilindikten sonra, hedefler ona göre belirlenecek ve bireyler o ihtiyaçları giderecek biçimde yetiştirilecektir” (Ertürk, 1977; Akt: Demirel, 2010:42). Ülkemizde 2005 yılında yapılan öğretim programı değişikliğiyle öğrencilerin kişilik gelişimi açısından değerler eğitiminin önemine dikkat çekilmiştir.

Hayat bilgisi dersi öğretim programında; öğrencilerin öz saygı, öz güven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme kişisel nitelikleri ve değerleri geliştirmelerine yardımcı olunacağı ifade edilmektedir

Türkçe dersi öğretim programında; değerlere doğrudan yer verilmemiştir ancak programın genel amaçları bölümü 11. maddesinde öğrencilerin millî, manevi, ahlaki,

tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek amaçlanmaktadır.

Din kültürü dersi öğretim programında değerlere doğrudan yer verilmiştir. Programda öğrencilerin ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını, öğrenilen ahlakî değerleri içselleştirmelerini hedeflenmektedir. Din kültürü dersi öğretim programında öğrencilere, adalet, aile kurumuna ve birliğine önem verme, demokrasi bilinci, dürüstlük, alçak gönüllülük, bağımsızlık, bağışlama, barış, türk bayrağına ve istiklâl marşı'na saygı, bilimsellik, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, doğruluk, dostluk, duyarlılık, emaneti koruma, estetik, fedakârlık, gazilik, görgülü olmak, güvenilirlik, hakseverlik, hakikat sevgisi, hayâ, hoşgörü, ibadet yerlerine saygı, iffet, iyi niyet, kadirşinaslık, kanaat, kardeşlik, merhamet, millet sevgisi, millî birlik şuuru, misafirperverlik, mürüvvet, namuslu olmak, nezaket, ölçülülük, paylaşımcı olmak, sabır, sadelik, sağlıklı olmaya önem verme, samimiyet, saygı, sevgi, sorumluluk, sözünde durmak, şehitlik, şükür, tarihsel mirasa duyarlılık, temizlik, tutumluluk, türk büyüklerine saygı, vatanseverlik, vefa, yardımseverlik değerlerinin kazandırılması hedeflenmektedir (web 2).

2.5.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda değerler eğitimi

Sosyal bilgiler dersinin, değer eğitiminde önemli bir misyonu vardır. “İnsanlara karşı saygı göstermek, hoşgörülü olmak, çalışkan olmak ve vatansever olmak gibi değerler kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapmama gibi ahlaki ilkeler duyuşsal alan boyutundadır. Toplum için gerekli değer ve ahlaki ilkelerin kazandırılmasında etkili derslerden biri sosyal bilgilerdir” (Akbaş, 2011:344). İyi insanlar, görev ve sorumluluklarını bilen iyi vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen sosyal bilgiler öğretim programında değerler programa doğrudan yansıtılmıştır. “İlköğretim programındaki tüm derslerin vatandaşlık değerlerini destekleme amacı taşımasına karşın Sosyal Bilgilerin etkin ve sorumlu yurttaşların yetiştirilmesinde en önemli role sahip olduğu söylenebilir. Yaşamı konu alan Sosyal Bilgiler dersinde sürecin değer temelli olması, doğrudan ya da konular içinde yeri geldikçe değerlerin ele alınması kaçınılmazdır” (Yaşar ve Çengelci, 2012:2). Sosyal bilgiler bireylere bilgi ve beceri kazandırmakla beraber, vatan ve millet sevgisiyle donatılmış, toplumsal ve evrensel değerleri benimsemiş, yurttaşlık bilinci olan etkin vatandaşlar

yetiştirmeyi amaç edinmiştir. “Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır. (MEB, 2005). Sosyal Bilgiler dersinin vizyonu 2005 programında; 21. yüzyılın ağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek olarak belirlenmiştir (MEB, 2005). “İlkokul ğrencileri sosyal bilgiler programı sayesinde, toplum, bölge, ülke ve dünyanın tarihsel temelini öğrenmeye başlarlar. Türkiye’de yaşamış önemli insanların hayatlarını, ülkenin inanç ve değerlerini öğrenirler. Böylece ülkelerine karşı duymaları gereken sorumluluk bilincini geliştirmeye başlarlar” (şenses, 2002:1). Sosyal bilgiler ğretim programları incelendiğinde ilköğretim okullarında toplumsal yaşamla ilgili birtakım değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir. “Sosyal bilgiler dersi, aslında bir değer eğitimi dersidir. Çünkü tarihsel bir içeriğe sahip olması, farklı kültürleri ve yaşam hikyelerini anlatması yönüyle iyi değerlerin verilmesi bakımından önemlidir. Sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli olması da, değer ğretimi bakımından bir zenginlik sayılabilir” (Kan, 2010:140). Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir (MEB, 2005).

Tablo 3. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nda Yer Alan Öğrenme Alanları ve Doğrudan Verilecek Değerler

Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme, vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardımseverlik
Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik

“Ülkemizin ve milletimizin geleceği açısından hayati önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinde belirtilen değerlere ulaşılması oldukça önemlidir. Çünkü bu değerleri benimsemiş bireyler yetiştirildiği takdirde, Sosyal Bilgiler dersinin evrensel amacı olan sorumlu insan, etkin vatandaş yetiştirme amacına ulaşılır” (Gömleksiz ve Ciro, 2011:104). Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması hedeflenen tutum ve davranışlar demokratik bir toplum inşa edebilmek için büyük önem arz etmektedir. “Vatandaşlık eğitimi ve demokrasinin uygulama alanı olarak kabul edilebilecek olan Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin geliştirdiği tutum, demokrasinin geleceği ile ilgili ipuçları verebilir. Sağlıklı işleyen bir demokrasi, bireyin tam olarak gelişmesine olanak sağlayabilir. Demokrasinin gelişmesine engel teşkil edebilecek tutum ve davranışların önüne geçilerek öğrencilerin iyi birer birey, ülke, bölge ve dünya vatandaşı olmaları sağlanabilir” (Sağlam, 2000: 67). Sosyal Bilgiler öğretim programlarında değerleri etkili bir şekilde öğretebilmek için değer açıklamak, ahlaki muhakeme, değer analizi gibi farklı yaklaşımlara yer verilmiştir (MEB, 2005).

Bireylere kazandırılması beklenen değerler toplumun refahı için hayati önem taşımaktadır. Bir toplumun geleceği, değerler eğitimini özümseyen, değerleri yaşayan ve yaşatan bireyler üzerine inşa edildiği takdirde toplumsal ilişkilerin olumlu ve güçlü olabilmesi beklenebilir. Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin programa doğrudan yansıtılması, toplumsal ihtiyaçların göz önünde bulundurulduğunun göstergesidir. Sosyal bilgiler, birlikte yaşama kültürünün oluşturulması ve değer eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır.

2.6 BİR DEĞER OLARAK AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERME

“Aile toplumun en küçük yapıtaşı, toplumun çekirdeğidir. Toplumun en küçük birimi olan aile, çocuğun toplumsal etkileşimde bulunduğu, birçok şeyi gözlediği, yaparak yaşayarak, taklit ederek öğrendiği, kişilik temellerinin atıldığı yerdir. Aile bireyleri arasındaki iletişim, etkileşim biçimi çocuğu etkilemekte, kişiliğini biçimlendirmektedir. Sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, kendini ifade etme gibi özelliklerin çocuklara kazandırılmasında aile kurumu önemli bir etkiye sahiptir. Aile bireylerinin bu özelliklere sahip olma düzeyleri ile çocuklara bu özellikleri kazandırma düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır” (Sağlam, 2008:109). İyi bir aile profili oluşturmak aynı zamanda iyi bir toplum profili oluşturmak demektir. “Aile birliğinin ve bütünlüğünün çocuklar açısından olduğu kadar toplum açısından da önemi büyüktür. Sistem yaklaşımı ile düşünüldüğünde ailenin genel toplum sistemini oluşturan bir alt sistem olduğu ve bu alt sistemlerdeki çözümlerin sonuçta toplumda da çözümlere ve bunun da çeşitli sorunlara yol açacağı söylenebilir” (Fındıkçı ve Akıngüç, 1992:430). Bu yüzden ki Anayasanın, Ailenin Korunması başlıklı 41. maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" ifadesi yer almaktadır (web 3). “Aile ortamı, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin ona sunulduğu sosyal bir ortamdır” (Özmen, 2004: 28). Çocuk toplumla ilk olarak ailede tanışır. Çocuğun ilk sosyalleştiği ortam olan aile aynı zamanda çocuğun ilk öğretmenidir. “Çocuklara iyi ve doğru alışkanlıklar kazandırmak her

şeyden önce bir eğitim işidir. Çocuğun eğitimden birinci derecede ailesi sorumlu olduğuna göre, çocuğa güzel ve faydalı alışkanlıklar kazandırmak da anne-babanın görevidir” (Yalçinkaya ve Şanlı, 2003). Aile aracılığı ile çocuk ilk kez iyi ve kötünün, doğru ve yanlışın ayırımına varıp dış dünyayı tanır. “Çocuk kendi bilişsel ve duygusal kaynaklarını bağımsız olarak yönetme becerisini gösterecek zamana kadar, aile değerlerine bağlı olarak hayatını sürdürür. Hatta çocuğun ailede öğrendiği birçok davranış kuralı ve örneği hayatının sonuna kadar ona rehberlik eder” (Hökelekli, 2014:289). Bireyin yetiştiği aile ortamı, davranışlarını biçimlendirirken gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olmakta ve bireyin kişilik gelişiminde önemli rol oynamaktadır. “Çocuk ailenin kendisini konumlandırış biçimi, hayata bakışı, insanı anlamlandırma biçimi, inanç ve ideolojileri gibi pek çok faktörü bir bütünlük içinde aileden alır” (Kaymakcan ve Meydan, 2014:195). Sağlıklı aile ortamında yetişen çocukların ileride sağlıklı ve mutlu bireyler olma olasılığı daha fazladır. “Yaşamın ilk yılları bilişsel ve sosyal gelişim açısından kritik bir dönemdir. Bu kritik dönemde aile kurumu çocuğun yaşamında önemli bir etkiye sahiptir. Ailelerin özgüven duyguları, çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili bilgileri ve yetenekleri çocuklarının sağlıklı gelişim göstermeleri üzerinde önemli etkiye sahiptir” (Şahin ve Özbey, 2007:11). Ailenin en önemli işlevlerinden biri de toplumun kültürünü korumak ve devam ettirmektir. “Aile, içinde bulunduğu toplumun yapısını, kültür ve değerlerini üzerinde taşır. Ayrıca ailenin, bir içyapısı ve kendine özgü kuralları olan bir iç yapılanması da vardır” (Özensel, 2004: 77).

Ailenin birliği, aile fertlerinin birbirlerinin duygu ve düşüncelerine saygı duymaları, ortak kararlar almaları, olumsuz koşullarda birbirlerine maddi ve manevi destek sağlamaları ile mümkündür. “Aile, bireyler arasında karşılıklı sevgi ortamı meydana getirir. Karı koca çocuklar bir vücudun parçaları gibi sevgi ile birbirlerine bağlanırlar. Aile üyelerinden birine en ufak bir zarar gelse aile üyelerinin hepsi bu acıyı iliklerine kadar yaşar” (Kır, 2011:387). Evlenmede esas olan aile birliğinin ömür boyu mutluluk içinde korunmasıdır. Aile birliğinin refahını ve bütünlüğünü korumak başta ebeveynler olmak üzere tüm aile fertlerinin birincil sorumluluğudur. “Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen devamlı ve çok sayıda isteklerde bulunur. Kriz zamanlarında insanlar memleketleri için çalışıp savaşmışlardır. Belirli bir süre sonu kendilerinden beklenen görevi tamamlamışlardır. Ailenin üyelerinden beklediği görev ise yaşam boyu devam etmektedir” (Gökçe, 1976). Aileye değer

vermek, insana ve topluma değer vermeyi sağlar. "Nasıl ki rakamlar buldukları basamağa göre değer kazanırsa; insanlar da buldukları yere, aileye göre değer kazanır, aileye değer kazandırır. Bir değer olarak aile birliğine önem verme ailede kazanılır" (Sağlam, 2014). MEGEP (2007), "aile ve çocuk" başlıklı eğitim modülünde aile birliğindeki çökme ve çözümlerin artmasının toplumsal sorunları da çoğaltacağını; bu nedenle ailenin, çocuk ve toplum açısından hem önemli hem de birleştirici rol oynadığını belirterek aile birliğinin önemine dikkat çekmiştir.

Birbirine saygı ve güven duyan, iyi duygular besleyen aile bireyleri hoşgörülü ve demokratik bir toplumun temelini oluşturur. Bu nedenle toplumu ve bireyi merkeze alan, etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen Sosyal Bilgiler Dersinde, 2005 öğretim programıyla beraber "aile birliğine önem verme" kazandırılması gereken bir değer olarak yerini almaktadır.

2.7 AİLE BİRLİĞİNİN ÇOCUK GELİŞİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Yaşamın ilk yılları çocuğun kişilik gelişimi için son derece önemlidir. Bireyler hayata başladıkları çocukluk evresinde sosyal ve ahlaki gelişimlerine ilk olarak ailelerinin davranışlarını taklit ederek başlarlar. "Bu yüzden ki çocuğun kendi kendini ve sosyal ilişkilerini yönetme becerisi kazanmasında anne-babaların ebeveynlik rolleri büyük önem taşımaktadır" (Ogelman ve Topaloğlu, 2014:242). Ailede taklit edilen davranışlar bir süre sonra alışkanlıklara, alışkanlıklar da devam ettiği takdirde öğrenilmiş davranışlara dönüşür. "Eğitim bakımından en önemli kurumlardan biri de ailedir. Hayatta birçok davranışın, iyi ve ya kötü hareketlerin kökü ailede kazanılır. İnsanlar farkında olmadan aile içinde birçok alışkanlıkları benimsemiş olabilir" (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 85). Aile, bireylerin içinde bulunduğu en küçük sosyal topluluk olarak, kasıtlı ya da kasıtsız bir biçimde bireyin değer eğitimi almaya başladığı ilk kurumdur. Aydın'a (2006) göre; çocukta kişiliğin gelişmesinde, objelere oranla, kişilerin daha çok etkisi olduğu bilinmekte olup özellikle çocuğun, aile üyeleriyle, anne babası veya kardeşleriyle sıkı ve sürekli teması, değerlerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Akt; Tay ve Yıldırım, 2009).

Aile birliği birtakım dinamikler üzerine kurulmuştur. Aile birliğinin sağlamliğı, aile bireyleri arasında oluşan sevgi, saygı, sadakat, güven, hoşgörü, bağlılık gibi temel değerlerin korunması ve yaşatılması ile mümkündür. Doğduğu andan itibaren, birbirine kuvvetli aile bağları ile bağlanan aile bireyelerinden oluşan ortamda yetişen bir bireyin, gelecekte kuracağı ailenin de sağlıklı aile yapısını devam ettirmesi beklenir. “ Kişinin evlilik kalitesinin anne-babasının evlilik kalitesiyle ilişkili olduğu ve anne-babası boşanmış kişilerin, kendi evliliklerinde de boşanmaya eğilimli oldukları yapılan araştırmalarda gösterilmiştir” (Kocadere, 1995:1). Aile birliği temelden sarsılan, sosyolojik ve ekonomik bazı sebeplerle sürdürülmeye zorlanan evliliklerde başta çocuklar olmak üzere tüm aile bireyleri olumsuz etkilenmektedir. Nasıl ki mutlu aileler, mutlu toplumların temelini oluşturuyorsa; dejenere olmuş, aile bağları kopmuş ya da kopma noktasına gelmiş, toplumsal ve bireysel değerlerin önemini yitirdiği aileler de toplumsal sorunların temelini oluşurmaktadır. “Sevgisiz, ilgisiz, manen tatmin edilmeden büyüyen gençlere demokrasi terbiyesi de verilememektedir. Bu gençler daha çok tepkici davranışlara sürüklenmekte, toplumda sosyal kabul görmüş değerlere savaş aarak itibar ve statü kazanacaklarını zannetmektedirler” (Bykarağz, 1990:30). Aile birliğinin devamını sağlamak için gerekli sorumlulukları üstlenen, aile birliğini önemseyen, mutlu ailelerde yetişen çocukların akademik başarıları başta olmak üzere zgven ve girişimcilik gibi birçok kişilik özelliği de olumlu yönde etkilenmektedir. “Dengeli, duygusal ve sosyal iletişimin güçlü olduğu aile ortamında gerekli güven, sevgi ve sevecenlik içinde yetişen çocuklar, gelişimleri için gerekli tecrübeleri elde edebilirler” (Yıldırım, 2013:22). Dam’ın (2008) ğrencilerin okul başarısında aile faktörünü tespit etmeye yönelik yapmış olduğu araştırmada, ailenin çocuğun okul başarısını etkilediği; ailevi sorunları olan öğrencilerin okul başarılarının, ailevi bir sorunu olmayan ve ailesinden destek gören öğrencilerin okul başarılarından daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Altunkaya (2010), anne babası ayrılmış ya da boşanmış ilköğretim öğrencilerine dair yapmış olduğu çalışmasında anne babası boşanmış öğrencilerin okula devam etme, derslerine ilgi duyma ve ders başarı düzeylerinde düşüşler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebeveynler arasındaki şiddetli tartışmalar ve birtakım sebeplerle oluşan huzursuz aile ortamı, aile birliğinin bozulması ve parçalanması ile çocuğun benlik algısı olumsuz etkilenebileceği gibi bu durum çocuğun belki de uzun yıllar atlatamayacağı

duygusal bir tahribata yol açabilecektir. “Boşanma ile ailenin parçalanması çocuğu, anne veya babanın ölümünden daha çok etkilemekte ve sarsmaktadır; çünkü çocuğun boşanmaya uyum sağlaması, ölüme uyum sağlamasından daha uzun bir süreç gerektirir” (Özgüven, 2000. Akt; Otrar ve Demirbilek, 2013:22). Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesinde 2003-2005 yılları arasında yapılan bir araştırmaya göre intihar girişiminde bulunan çocuk ve ergenlerin intiharı tetikleyici faktörleri arasında ailesel sebepler önemli ölçüde yer almaktadır. İntihar girişiminde bulunan ergenlerin diğer tıbbi veya psikiyatrik kontrollere göre bir ebeveyn kaybını (boşanma ya da ölümlerle) daha fazla bildirdikleri bulunmuştur (Aktepe ve Diğerleri, 2006). Söz konusu araştırma aile birliğinin çocuğun üzerinde hayati rol oynadığının en somut göstergelerindedir. “Her şeyden önce aileler beden ve ruh sağlığı yerinde olan nesiller yetiştirmek zorundadır. Bu da ancak kendilerini çocuklarına vakfeden annenin ve babanın desteği ile mümkün olabilir. Aile dışında yetiştirilen ya da şefkat ve sevgi himayesinden yoksun kalan nesillerin beden ve ruh sağlığının dengesiz olabileceğini söylemek yanlış olmaz. Ya da sağlıklı bir ailede yetişen çocukların beden ve ruh sağlığı bakımından daha dengeli yetişeceği düşünülebilir” (Doğan, 1996).

Aile birliği ve beraberliğinin esas alındığı, sevgi ve saygı başta olmak üzere temel değerlerle donatılmış sağlıklı bir ailede yetişen çocuklar beden ve ruhen iyi olma eğilimi gösterip olumlu kişilik özelliklerine sahip olabilmektedir. “Çocuk için en sağlıklı ortam anne ve babasının bir arada bulunduğu aile ortamıdır” (Özyürek ve Tezel-Şahin, 2008).

2.8 BİR DEĞER OLARAK HOŞGÖRÜ

Demokratik toplumların gereği olan hoşgörü, Türk kültüründe oldukça yaygın bir değer olarak yerini almaktadır. Türk tasavvufunda önde gelen şairlerden biri olan Yunus Emre'nin, “Elif okuduk ötürü, Pazar eyledik götürü, Yaratılanı hoş gör, Yaratan'dan ötürü” dizeleri, hoşgörünün Anadolu'daki yerini gözler önüne sermektedir. Aydın'a (1998) göre; Türk gelenekleri ve İslamiyetin değerler sistemi sebebiyle Türklerin dünya medeniyetine sağladığı en önemli katkılardan biri hoşgörü, karşılıklı anlayış, diğer kültürlerle diyalog ve çoğulcu kültüre saygıdır.

Alan yazın incelendiğinde hoşgörü için çeşitli tanımlar yapıldığını görmek mümkündür.

Çalışkan ve Sağlam (2012), hoşgörüyü bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı ve bireysel özgürlüklerin önem taşıdığı günümüzde bireylerin farklılıklarıyla bir arada yaşayabilmesi için sahip olunması gereken temel değerlerden biri olarak tanımlarken hoşgörünün demokratik bir değer olduğuna dikkat çekmektedir. Gözübüyük (2002) hoşgörüyü; bir toplumda tüm farklılıklara rağmen bir arada yaşamayı mümkün kılan, karşılıklı sevgi, saygı, güven ve anlayış esasına dayalı olarak kurulan fonksiyonel bir iletişim süreci olarak tanımlamaktadır. Başaran (1995) için ise hoşgörü insanın karşısındaki insanla etkileşirken, onunla eşduyum içinde olması; etkileşim konusunda onun algılarını tanımaya çalışması; böylece ona tepkide bulunması ve belli bir sınır içinde ona kusurluluk hakkı tanınması olarak nitelendirmektedir. Kuçuardi (1995) hoşgörüyü; kendinden farklı düşüncelere, inançlara sahip olan, dolayısıyla onun onaylamadığı biçimlerde davranan kişilerin haklarına zarar vermeyen ya da bu hakların zarar görmesini engelleyen kişinin tutumu olarak ifade etmiştir. Tatar (2009) ise hoşgörüyü, kişinin benimsemediği bir düşünce ve davranışı da anlayışla karşılayarak, ona hoş bakabilmesi olarak tanımlamaktadır. Köknel (1995) hoşgörüyü insanların birbirinden ayrı, farklı duyu, düşünce, davranış, tutum, eylem biçimleri olabileceğini bilmek ve kabul etmek şeklinde ifade etmektedir. Kaymakcan (2007) için ise hoşgörü, bir insanın kendinden farklı düşünceleri, farklı inançları, farklı bir yaşam tarzı olan, farklı değerler sistemi olan insana ya da insanlara sevecen bir tahammül göstermesi olarak tanımlanmıştır. Hoşgörü, insanların hatalarına ve kusurlarına karşı anlayış ve müsamaha göstermek olarak tanımlanabilir.

Hoşgörü her fikri benimsemek, körü körüne kabul etmek, kendi inanç ve düşüncelerinden feragat etmek demek değildir. Bu noktada hoşgörüyü doğru tanımlamak ve sınırlarını belirlemek önemlidir. “Hoşgörünün de bir sınırının olduğu söylenebilir. Bu sınır, hoşgörünün anlamının çarpıtılmasını ve hoşgörünün ortadan kaldırılmasına hoşgörü gösterilmesini önlemek için gereklidir. Hoşgörünün sınırını etik kurallar ve hukuk çizer” (Kepenekçi, 2004). “Hoşgörü kavramının özellikle Batı ülkelerinde tahammül, katlanma, dayanma gibi negatif kavramlarla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılması; konuyla ilgili araştırmaların önyargıyla bağlantılandırılarak

gerçekleştirilmesi hoşgörünün tanımlanmasını zorlaştırmaktadır” (Yeşilkayalı ve Demirtaş, 2014). Belirli durumlarda sınırlı dahi olsa hoşgörülü olunamaz.

- Hoşgörü demokratik yönetimle yönetilen ortamda bulunabilir ve gelişebilir. Demokrasiyi kaldırmaya yönelik girişimlere hoşgörü olamaz.
- Hoşgörünün kaynakları olan düşünme, düşünce, vicdan, irade ve eylem özgürlüklerini kaldırmaya, yasaklamaya, kısıtlamaya ve sınırlandırmaya yönelik eylemlere karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanların yüzyıllar süren savaş ve savaşlarıyla kazandıkları hakları elinden alınmaya yönelik uygulamalara karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanlığın binlerce yıldan beri yaratıcılıklarını simgeleyen kültürel; toplumsal ve törel değerleri geliştirmeye yönelik olmayan ama yıkmaya yönelik olan girişimlere karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanın inanç özgürlüğünü elinden almaya, insanın insana zarar vermesine yönelik eylemlere karşı hoşgörü olamaz (Başaran, 1995)

Hoşgörü, farklı fikirleri, duyguları ve düşünceleri anlayabilmek ve bunlara saygı duyabilmektir. Büyükkaragöz ve Kesici’ye (1996) göre hoşgörü; yakın veya uzak bulunan insanların her türlü duygu, düşünce ve davranışlarını anlamak ve kabullenmek için o insanlara karşılıksız sevgi, saygı, güven ve anlayış duyarak kurulan fonksiyonel bir iletişim sürecidir. Her insan aynı düşüncelere sahip olmayabilir, aynı değer yargılarına inanmayabilir; fakat sosyal bir varlık olan insan kendisinden farklı yapıdaki diğer insanlarla toplumsal alanda aynı ortamı paylaşmak durumundadır. Farklı inanç ve düşüncelerdeki insanların aynı toplumda huzur içinde hayatlarını sürdürebilmelerinin temel şartlarından biri, birbirlerine karşı hoşgörülü yaklaşabilmeleridir. “Hoşgörü, dinler, kültürler ve gelenekler arasında barış fikrinin gelişmesini sağlayan en temel unsurdur. İnsanların bakış açıları ve kültür dünyaları aynı olmayabilir. Ancak hoşgörü ve saygı kurallarına herkesin uyması gerekmektedir” (Tatar, 2009). Nitelikli bir toplum için insanın sahip olduğu, kazandığı ve kazandırdığı değerler önem taşımaktadır. “İnsanın benimseyeceği değerler ve ilkeler, şahsi hayatına yön vermenin yanında, toplum yapısını da şekillendirmektedir. Sosyal hayattan uzak olması düşünilemeyen insan için, toplumun huzurunu sağlayacak, birlikte yaşamaya katkıda bulunacak değer ve ilkelerin olması, anlamlı bir dünyada yaşamak demektir” (Akıncı, 2005). Saygı, sevgi, tevazu, itidal gibi birtakım değerlerle de ilişkili olan hoşgörü değeri, insan

ilişkilerini düzenleyici bir rol üstlenmekte olup toplumsal barış ve huzur ortamının oluşmasına zemin hazırlayan işlevsel bir değerdir.

Hoşgörü değeri, farklı düşünce ve inançlara saygıyı esas alan, kendinden olmayanı ötekileştirmeyen, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir değerdir. “Hoşgörü, bir insanın ya da toplumun kendisinden farklı olan, farklı düşünen, farklı inanç ve değerlere sahip olan insan ya da toplumlara karşı bir tahammül içinde olmasıdır” (Uca, 2015). Hoşgörü sahibi olmak bir erdem aynı zamanda insani bir gerekliliktir. “Hoşgörüde, hoş görülene karşı bir lütuf, nezaket söz konusu değildir. Sadece insan olarak farklılıklara gösterilmesi gereken saygı ve anlayış vardır” (Atalay, 2008).

2.9 HOŞGÖRÜNÜN ÖNEMİ

Hoşgörü, günümüzde giderek önemini arttıran ve en çok ihtiyaç duyulan, insani ve demokratik değerlerin başında yer almaktadır. “Evrensel bir değer olan hoşgörü, insanların siyasi görüşü, dili, dini inancı, dünya görüşü, kültürel kimliği ne olursa olsun herkes için gereklidir” (Karataş, 1995). Dünyanın dört bir yanında süren savaşların, kavga, cinayet ve tecavüzlerin temelinde sevgi eksikliği ve hoşgörüsüzlük vardır. “Hoşgörü bireysel alanda bir tavır olarak ortaya çıkan fakat sonuçları itibariyle toplumsal barışı ve huzuru sağlaması açısından bütün toplumu ilgilendiren bir kavramdır” (Atalay, 2008). Farklı düşünceleri, farklı inançları, farklı insanları kabul edebilmek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilmek ancak hoşgörü ile mümkün olabilmektedir.

Hoşgörü saygı ve sevgiyi içinde bulunduran olaylara karşı farklı bakış açıları geliştirmeye olanak sağlayan demokratik bir değerdir. “İnsanın hoşgörülü olması, başkalarının kendisinden farklı duygusu düşüncesi, davranışı, tutumu, eylemi olabileceğini kabul etmesi, başka bir deyişle, insana saygılı olmasıdır” (Köknel, 1995: 72). Hoşgörü demokratik toplumların tamamlayıcı ve birleştirici unsurlarındandır. “Hoşgörü farklılıklara uyum sağlamaktır. Bu sadece ahlaki bir görev değil aynı zamanda siyasi ve hukuki bir sorumluluktur” (UNESCO, 1995).

Hoşgörü kasıtlı yapılan kötülükleri görmezden gelmek demek değildir. İnsanların farkında olmadığı ve alışkanlığa dönüşmeyen hatalarına karşı sabır gösterebilmektir. Bir başka ifadeyle hoşgörü sevgiye açılan penceredir. Gözübüyük (1995) çeşitli

araştırmalar sonucunda Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin st basamaklarına çıkıldıkça hoşgörü düzeyinin arttığını bildirmiştir.

Hoşgörü toplumsal uzlaşmanın ve bütünleşmenin temelidir. Jeopolitik ve stratejik konumunun önemi tartışmasız olan ülkemiz yüzyıllardır i ve dış Őer odaklarının hedefi olmuştur. Milletten birliğini, beraberliğini, huzurunu; devletin güçlenmesini ve kalkınmasını çekemeyen bölücü unsurlar ülkemizdeki etnik, dini, siyasi farklılıkları kullanarak kaos ve kargaşa ortamı yaratmaya çalışmaktadırlar. İşte bu noktada hoşgörü hayati önem taşımaktadır. Vatanını ve milletini seven her birey, anayasaya ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne aykırı olmayan farklı fikirlere sayđı duymalı, milli birlik ve beraberlik ruhuyla farklılıkları hoş görebilmelidir. Dağlı (1996: 45), daha iyi ve onurlu bir gelecek için, birlikte ve barış içinde yaşamanın tek anahtarının hoşgörü olduğunu belirtmiştir.

2.10 HOşGöRüNüN UNSURLARI

Değerleri birbirinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Hoşgörü değerinde birden fazla değer barındıran kompleks bir değerdir. ‘‘Hoşgörü sevgi ve sayđının yanında güven ve anlayış gibi duygu ve düşünceleri de kapsayan fonksiyonel bir iletişim sürecidir’’ (Gözübüyük, 2002).

Literatür incelendiğinde hoşgörü değerini oluşturan unsurlar çeşitli araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir. Atalay (2008), hoşgörünün unsurlarını; önem, meşruiyeti kabullenme, engellememe, farklılıklara açık olma, zden sapmama, olumsuz tavır sergilememe ve toplumsal barışı amaçlama olarak sıralamıştır. Güven (2004) hoşgörüyü, başkalarına karşı hoşgörü, merhamet, alçakgönüllülük, öfke kontrolü, empati başlıkları altında incelemiştir. Çalışkan ve Sağlam (2012) hoşgörünün boyutlarını değer, kabul ve empati olarak belirlemiş ve konu ile ilgili hoşgörü eğilim leği geliştirmiştir. Hoşgörünün Aslan (2001) tarafından belirlenen unsurları şunlardır:

- *Ehemniyet, nem:* Hoşgörünün oluşması için temel etken kıymet ve değerdir. Kayıtsızlığın olduğu yerde hoşgörüden bahsetmek olanaksızdır. Herhangi bir olayın değerli olduğunu bilmek, önem vermek o konuya karşı kayıtsız kalınmadığını göstermektedir.

- *Muvaffakat ve onaylama:* Hoşgörü, hoş gören kişinin kendinde gördüğü hakların, hoş görülende de olması gerektiğini kabul etmektir.
- *Sulh ve iyilik:* Hoşgörünün en önemli işlevlerinden biri de barış ortamını oluşturması, kişinin ve toplumun refah ve huzuruna katkı sağlamasıdır.
- *Reddetmeme:* Hoşgörü, kişinin kendisinden farklı inanç, tutum, düşünce ve davranışları yok saymamasıdır.
- *Farklılık:* Farklılığın olmadığı yerde hoş görülecek bir unsur da olmamaktadır. Dolayısıyla hoşgörü, kişinin doğuştan getirdiği dil, din, ırk, cinsiyet gibi farklılıkları kabul etmektir.
- *Sapmama:* Hoş görülen değerlerin, hoş görülenin doğasına uygun olması anlamına gelmektedir. Herşeyin olduğu gibi hoşgörünün de sınırları vardır. Konusu suç teşkil eden hiçbir olay, kişi ve davranış hoşgörünün konusu değildir.
- *Tahammül, katlanma:* Hoşgörü anlayışında farklı din, inanç, düşünce, anlayış ve yaşantıların doğal akışını reddetme diye bir şey olmadığı için, bireyi bir içsel sıkıntıya sokacak herhangi bir negatif olgu da yoktur (Aslan, 2001).

Sevgi hoşgörünün en temel unsurlarından biridir. Laik (1996) hoşgörüyü, farklılıkların herhangi bir zorlama olmaksızın sevgi ve sevecenlikle kabul edilmesi olarak nitelendirmiştir. “Sevgi hoşgörüdür ama vurumduymaz olmak değildir.” (Sönmez, 1987). Sevgi duygusunu barındırmak insan olmanın, insanca yaşamının öncelikli gereklerindedir. “Sevgi ilgi demektir, hoş görü demektir. Sevgi karşının hakkına saygı göstermek ve korumak demektir. Sevgi tahammül göstermek demektir. Sevgi, kişinin kendisini aşması, doğaya, çevreye, tüm canlılara karşı duyarlı ve sorumlu olması demektir. Sevgi onarır, korur, geliştirir, sevgisizlik ise yıpratır, yok eder” (Özmen, 1999). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere sevgi ve hoşgörü birbiriyle bütünleşmiş iki değerdir. Sevginin olmadığı yerde hoşgörüden, hoşgörünün olmadığı yerde sevgiden bahsetmek olanaksızdır “Hoşgörü için en önemli ilke sevgi ile birlikte verilmesidir” (Köknel, 1996).

Hoşgörünün bir diğer önemli boyutu empatidir. ‘Hoşgörü, anlamca empatiyi içermektedir. Empati, insanın karşısındakinin duygularını, onun kadar olmasa bile, onunlike yakın olarak algılayabilmesi, anlayabilmesidir” (Gürkaynak, 1995). Başaran (1995), hoşgörüyü, kişinin karşısındakine empatik yaklaşması (eşduyum içinde olması) ve ona belirli sınırlar içinde kusurluluk hakkı tanınması şeklinde

tanımlamaktadır. Empati, kişinin kendisini başka insanların yerine koyarak kendisinden farklı kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamayı ve hoşgörmeyi gerektirir.

“Bünyesinde sevgi, saygı, güven, anlayış, kabul gibi anlamları taşıyan, demokrasi, barış, uyum, özgürlük gibi olumlu durumların ortaya çıkmasını sağlayan hoşgörü hem kişiler arası ilişkilerin hem yaşanan toplumun hem de iletişim hâlinde olunan diğer toplumlarla ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devamı için önemli bir değerdir” (Kolaç, 2010). Kişileri oldukları gibi kabul etme, insanın varlığına saygı duyma ve değer verme gibi birçok unsur hoşgörünün temel bileşenlerindedir.

2.11. AİLEDE HOŞGÖRÜ

Aile, çocuğun değer eğitimini aldığı ilk kurumdur. “Birey ilk dini, ahlaki bilgi ve tutumları, duyguları tanımayı ve bunların yaşanma biçimlerini kontrol altına almayı, diğerleriyle ilişki ve iletişim kurmayı ailesinden öğrenir” (Yapıcı, 2010:1548). Aile çocuğun sadece akademik eğitiminden değil, davranışlarından da sorumludur. “Pek çok ana baba, çocuklarına hangi insana, topluma ya da olaya karşı hoşgörülü ya da hoşgörsüz olacaklarını öğretirler; öğrettiklerini de onlarda yerleştirirler” (Gürkaynak, 1995). Çocuk çok küçük yaşlardan itibaren ebeveynlerini rol model olarak davranışlarını taklit eder. Bu noktada aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkileri, iletişim kanalları çocuğun sosyal ve duyuşsal gelişimi açısından büyük ölçüde önem taşımaktadır. “Çocukların ve gençlerin hoşgörsüz davranmalarına en büyük neden, anne-babaların birbirlerine karşı kırıncı, hoşgörsüz davranmalarını görmeleri aynı zamanda anne-babalarının kendilerine karşı hoşgörsüz kırıncı azarlayıcı davranmalarıdır” (Özdoğan, 1995).

Çocuk ailesinin kendisini sevdiğini ve anlayışla karşıladığını hissettiğinde hayata ve diğer insanlara karşı olumlu tutum geliştirir. ‘Çocuğun kabul edildiğini ve kendisine karşı hoşgörülü davranıldığını görmesi, kendine olan güvenini artırır ve böylece süreç içerisinde kendisini engelleyen bazı olumsuz yaşantıları bırakarak, kendine ait değerler sistemi oluşturma yoluna gider” (Dökmen, Akt: Izgar ve Beyhan, 2015). Aile bireylerinin birbirlerine karşı saygılı, sevecen ve hoşgörülü tutumları çocuğun sosyal çevresinde sergilediği davranışlar üzerinde belirleyici rol oynar. Bu noktada

aile bireylerinin hoşgörünün sınırlarını çizmesi önemlidir. Aile ortamındaki hoşgörüsüzlük ortamı kadar, ailenin çocuğun her davranışını hoşgörü adı altında onaylaması ve görmezden gelmesi de çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir. “Çocuğa, gence karşı aşırı hoşgörülü davranmak, aşırı biçimde koruyup kollamak üstüne düşmek onların bencil, bağımlı olmasına, başarısızlığına ve uyumsuzluğuna yol açar” (Köknel, 1995).

Aile kurumunun sosyal, kültürel ve eğitsel işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için temelini saygı, sevgi ve hoşgörü bağları ile örülmüş olması gerekir. “Aile bireyleri, üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirirken istemeden hata ve kusur işlerlerse, bu davranışlarını hoş görmek huzur ve mutluluğa ciddi katkılar sağlayabilir” (Yaman, 2014: 102). Demokratik, hoşgörülü aile ortamında yetişen çocukların kendisine ve ailesine güveni artar. Aile içerisinde söz sahibi olan ve düşüncelerine saygı duyulan çocukta sorumluluk bilinci gelişir. Bireysel farklılıklara saygı duyar, insanların hata yapabileceklerinin farkında olur. . Hata yaptığında ise hatalarını düzeltme yoluna gider. Çeçen (2008) yapmış olduğu araştırmasında ebeveynlerini demokratik algılayan çocukların kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve daha fazla arkadaşlarından ve ailelerinden sosyal destek aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu durum ebeveynlerin tutumlarının çocuğun kişiliğine ve davranışlarına olan etkisini açıklamaktadır. Demokratik bir değer olan hoşgörü ailede kazanılır. Ailenin söylemleri ve eylemleriyle tutarlılık göstermesi, çocuğa uygun rol model davranışlar sergileyebilmesi çocuğun kişilik gelişimi açısından son derece önemlidir.

2.12. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.12.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Akyüz (1978) boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında aile birliğinin önemine dikkat çekmiş ve boşanmadan zarar görmeyen ve ya pek az etkilenen çocuklar olmakla beraber boşanmanın çocukları yaş, cinsiyet, sosyal çevre, kişilik gibi farklı etmenlerle az ya da çok olmak üzere olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Tezcan (1979) çocuk eğitiminde ailenin rolünü sosyolojik açıdan araştırmış olup ilgili çalışmasında aile kurumunun çocuk eğitimiyle ilgili toplumsal özelliklerini incelemiştir. Araştırma sonucunda sanayileşme sonucuyla ailenin daraldığını, çocuk yetiştirme ile ilgili fonksiyonlarından bazılarını başka kurumlara devrettiğini ancak buna rağmen sevgi fonksiyonu, biyolojik fonksiyon ve çocuğun sosyalleştirilmesi fonksiyonlarının ailenin değişmeyen, hayati fonksiyonlarından olduğunu belirterek aile kurumunun çocuk açısından işlevselliğine ve önemine dikkat çekmiştir.

Büyükkaragöz ve Kesici (1996), öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumlarını bilişsel alanda belirleyebilmek amacıyla 71 kadın, 322 erkek olmak üzere toplam 393 ilkokul öğretmenine yapmış olduğu araştırmalarında kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, il ve ilçelerde görev yapan öğretmenlerin köylerde görev yapan öğretmenlere göre hoşgörü ve demokrasi konusundaki sergiledikleri tutumlar anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Araştırmada öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörüye dair görüşleri çoğunlukla benzerlik göstermektedir.

Bacanlı (1999) üniversite öğrencilerinin değer tercihlerine yönelik yapmış olduğu araştırmasında üniversite öğrencilerinin önce bireysel, sonra toplumsal değerlere önem verdikleri, buna karşılık toplumda otorite sahibi veya güç sahibi olmak istemedikleri, zengin olmayı önemsemedikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada kız öğrencilerin evrensel ve barışçı değerlere daha çok önem verirken, erkek öğrencilerin geleneklere bağlılık ve dindar olmaya değer verdikleri görülmektedir.

Aydın (2003), Konya'da gençliğin değer algısı üzerine yapmış olduğu araştırmasında, modern değerlerde özgürlük, kendine saygı ve insan hakları gibi kişiselliği işaretleyen değerlerin bir önceliği olduğu; zenginlik değişik bir hayat talebi gibi modern değerlerin geri planda kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Çiftçi (2003) araştırmasında günümüz dünyasındaki problemlerle baş edebilmek için ahlaki özerkliğe sahip olunması gerektiği noktasına dikkat çekmiş ve değerlerin göreceli olmadığını, bütün zamanlarda ve toplumlarda geçerli olan, bireyin yaşama hakkı, onuru, özgürlüğü, eşitliği, karşılıklılık (reziprozitaet) gibi esas itibariyle adalet prensibi kapsamında olan evrensel değerlerin varlığının kabul edildiğini savunmuştur.

Karakuş (2003) anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerini incelemiş ve okul başarısına etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın

örneklemini İzmir il merkezinde 9 farklı resmi ilköğretim okulunda okuyan yaşları 9-13 arasında değişen 117 anne babası boşanmış çocuk ile 127 anne babası boşanmamış çocuk oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda çocuğun yanında kalmadığı anne ya da babasını ne sıklıkta gördüğüne bağlı olarak anne-babası boşanmış çocukların depresyon ölçeği arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların okul başarıları arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Erdem (2003), üniversite kültüründe önemli bir unsur olarak değerleri araştırmış üniversitelerin sahip olması gereken değerlerin başında bilimsel değerler, insani değerler ve etik değerler olması gerektiğini vurgulamıştır. İnsani değerlerin başında hizmet sunulan kişilerin değerli oluşu, öğrenci kişiliğine değer verme gibi özellikler ön plana çıkmaktadır.

Sarı (2005), öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemeye yönelik yapmış olduğu araştırmasında erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeylerinin bilimsel değer dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada diğer değerlerle en az ilişkili olan değer olarak dini değerler bulunmuştur. Ayrıca dini değerlerin en az ilişkili olduğu değerler sırasıyla bilimsel ve siyasi değerlerdir. Dini değerlerin diğer değerlerle daha az ilişkili olması öğretmen adaylarının laik ve sosyal bir hukuk devleti anlayışına sahip olduklarını göstermektedir.

Kepenekçi'nin (2004), sınıf öğretmenlerinin hoşgörü kavramına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapmış olduğu araştırmasının çalışma grubunu Ankara ili sınırları içerisinde görev yapan 238 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada hoşgörü kategorisi literatürdeki sınıflamaya uygun olarak "Hoşgörünün Doğru Algılanması" ve "Hoşgörünün Yanlış Algılanması" şeklinde iki ana kategoriye ayrılmıştır. Araştırma sonuçlarında "Hoşgörünün Doğru Algılanması" boyutunda, öğretmenlerin yaptıkları tanımların çoğunlukta anlayış (%38.97) ve farklılıklara saygının (%30.39) vurgulandığı; "Hoşgörünün Yanlış Algılanması" boyutunda ise yapılan tanımların küçük bir kısmında tahammül etme (%6.37) ile aldırış etmemenin (%0.74) hoşgörülü davranışlar olduğunun belirtildiği görülmüştür. Ayrıca, analiz sırasında öğretmenlerin bir kısmının hoşgörünün de bir sınırı olduğunu anlayamadıkları ortaya çıkmıştır.

Öztürk (2006) anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik kavramı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi Kocaeli il örneklemini içinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda Anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Yılmaz (2007) ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticisi ve öğretmenlerin, ilköğretim okullarında değerlere göre yönetim ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlamış olup araştırmasında okul yöneticilerinin kendileri ile ilgili olarak yüksek düzeyde olumlu görüş belirtirken öğretmenler daha düşük düzeyde olumlu görüş belirttiğini ortaya koymuştur. Araştırma sonucu okul yöneticilerinin okulların değerlere göre yönetilmesi konusunda daha duyarlı olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türktaş (2007) boşanmanın çocuklar üzerinde olumsuz etkileri ve bunlarla başetme yollarını konu aldığı araştırmasında boşanmanın çocuklar üzerinde üzüntü, yalnızlık, gerileme, reddetme, uyku problemleri, okul başarısızlığı gibi pek çok sorun oluşturabileceğini ifade etmiş ve boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda çocukların kalıcı problemler yaşamaması için ebeveynlerin hassas davranmaları gerektiğini bildirmiştir. Aileleri boşanan çocukların mutlaka bir gün onların bir araya geleceği hayali ile yaşadıklarını, bir boşanmanın ne kadar sorunsuz gerçekleşirse gerçekleşsin çocuklar açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirten araştırmacı aile birliğinin ne derece önemli olduğu hususuna dikkat çekmektedir.

Akbaş (2008) araştırmasında değerler eğitimi yaklaşımlarını açıklamış değerlerin gizli program ve doğrudan öğretilmesi ile ahlakî karakter için gerekli bilişsel, duyuşsal ve eylem boyutunun dengeli bir şekilde geliştirilmesinin sağlanabileceğini savunmuştur. Söz konusu araştırmada Farklı değerlere öncelik tanıyan değer eğitimi akımlarının öğretim programlarının hazırlanmasında göz önünde bulundurulmasıyla, toplumsal güvene, bilimsel ve teknolojik gelişmeye, refaha, sanata etki eden değerlerin bir bütün halinde programlarda bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Arslan (2009) Türk devlet üniversitelerinde değerlerin analizi için 41 devlet üniversitesinin stratejik planını incelemiş ve devlet üniversitelerinin değerlerinde öne çıkan ilk yedi değer; toplumsal sorumluluk, katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, yenilikçilik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık, etik değerlere bağlılık

ve çevre bilinci olarak sıralandığı sonucuna ulaşmıştır ve bu değerlerin Anayasa ve kanunlarda belirtilen eğitimle ilgili değerlerle benzeşen ve farklılaşan yanları irdelemiştir.

Fiyakalı, Çivitçi ve Fiyakalı (2009), Denizli il merkezinde bulunan 383'ü anne-babası boşanmış ve 453'ü anne-babası boşanmamış olan toplam 836 lise öğrencisinin yalnızlık ve genel yaşam doyumu düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında yalnızlığın yaşam doyumu üzerindeki olumsuz etkisinin anne-babası boşanmış olan öğrencilerde daha fazla olduğu, anne-babası boşanmış olan öğrencilerin yalnızlık ve genel yaşam doyumu açısından anne-babası birlikte olanlara göre daha dezavantajlı oldukları tespit edilmiştir.

Tatar (2009) okul öncesi eğitiminde (5-6 yaş) hoşgörü eğitiminde verimi arttırmak için öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygun, ahlaki, dini ve kültürel motifler ile zenginleştirilmiş bir programın etkililiğini ölçmek amacıyla yapmış olduğu araştırmasında, zenginleştirilmiş hoşgörü eğitiminin, programa dayalı hoşgörü eğitiminden daha verimli sonuçlar vermediği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı çalışmasında okul öncesi öğrencilerinin cinsiyet, aile biçimi ve aile sosyo-ekonomik düzey faktörlerinin hoşgörü eğitimine etkisinin olup olmadığını incelemiştir.

Tokmak ve Bakioğlu (2009) öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisini incelemek amacıyla 40 öğretmenle görüşmeler yapmış ve görüşmelere katılan öğretmenler okul içerisindeki ilişkilerde kendileri için en öncelikli değerleri profesyonellik, dürüstlük, samimiyet, sevgi, karşılıklı anlayış, iletişim, paylaşım, hoşgörü, güven, saygı, eşitlik, insana değer şeklinde sıralamışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin eğitim süreçleri açısından farklı değer yargılarına sahip olduğu ve bu farklılıkların zaman zaman öğretmenler arasında anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebep olduğu belirlenmiştir.

Yüksel (2009) ilköğretim öğrencilerinin empati, aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla 105 erkek ve 103 kız olmak üzere 208 öğrenci üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucuna göre kız öğrencilerin empati düzeyi erkek öğrencilerin empati düzeyinden yüksek bulunmuş olup çocuğun empati düzeyinin, ailenin işlevleriyle ve benlik kavramıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Altunkaya (2010) anne babası ayrılmış ya da boşanmış ilköğretim öğrencilerinin sınıf, ev ve sosyal ortamlarda yaşadıkları problemlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini saptamak amacıyla 33 ilköğretim okulu öğrencisi ve 20 öğretmen ile görüşmeler yapmış ve araştırma sonucunda öğrencilerin bir kısmının ebeveynlerinden göremedikleri ilgi, sevgi ve güven duygusunu özellikle yakın arkadaşlarından edinmeye çalıştıklarını tespit etmiştir. Ancak boşanma olayına genel toplumsal bakış açısından kaynaklanan olumsuz yaklaşımların öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır.

Yapıcı (2010) tarafından Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisini incelenmiş aile kurumunun mevcut durumu araştırma bulguları derlenerek, aile kurumuna ilişkin bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ailede çocuğa yüklenen anlamın eğitim düzeyi yükseldikçe, kentleşme ve refah düzeyi arttıkça değiştiği görülmektedir. Soy devamı ve erkek çocuğuna atfedilen değer, yerini çocuk (çocuk kavramı cinsiyetsizdir) kavramına ve çocuk sevgisine bırakmıştır. İnsanlar anne-baba olmanın hazzına ve anlamına değer yüklemeye başlamışlardır. Modern aile ile birlikte azalan çocuk sayısı, çocuğa yüklenen değeri daha da yükseltmiştir. Araştırmada eğitim düzeyi arttıkça ailenin daha modern bir yapıya büründüğünü, ailenin yönetim biçiminin otoriter bir yapıdan demokratik bir yapıya dönüştüğünü ve yine ailelerin eğitim düzeyi ve refah düzeyleri arttıkça aile içi şiddet sorununun azaldığı gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Yasalarla, örgün eğitim kurumlarıyla, kitle iletişim araçlarıyla ailenin desteklenmesi, anne-baba olmanın bilincinde bireylerle ailenin kurulması, çocukların geleceğe bırakılacak bir miras olduğunun farkındalığı ile aile değerlerinin yüceltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu (2011) tek ebeveynli ailelerin aile algısını, tek ebeveynli aile olarak deneyimlerini, anne-baba ve çocuk ilişkisini, yaşanan hukuksal süreçleri, ekonomik durumlarını, tek ebeveynli aile olmanın sosyal hayata etkisini ve tek ebeveynli ailelerin sorunlarla baş etme yöntemlerini araştırıp anne, baba ve çocukların tek ebeveynli aile olarak yaşadıkları süreçleri anlamayı, yaşanan güçlükleri ve gereksinimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre tek ebeveynli aile olmanın psiko-pedagojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki olmak üzere bir çok alanda çeşitli zorluklara sebep olduğu tespit edilip bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Kır (2011), tarafından toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri biyolojik, psikolojik, eğitsel, toplumsal, kültürel ve ekonomik işlev olmak üzere altı temel başlık altında tespit edilerek incelenmiştir. Araştırmada konu ile ilgili kitap makale gibi sosyolojik literatür ile araştırma raporları taranmış elde edilen bilgilerle ailenin işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. Değer ve normların ilk öğrenildiği yerin aile olduğu, aile üyelerinin birbirini kollamalarının karşılıklı sevgi ortamı oluşturarak huzurlu ve güvenli yaşamalarını sağladığı, din eğitiminin önemli bir kısmının ailede alındığı vurgulanarak ailenin değerler eğitimindeki önemine dikkat çekilmiştir.

Poyraz (2011) değerlerin nasıl oluştuğunu konu alan çalışmada değer, hem eylemi gerçekleştirenle hem eylemle gerçekleşenle hem de eylemi değerlendirenle bağlantılı olarak varlık kazandığını savunmuş olup ahlaki değerlerin evrenselleştirebilir bir zemine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Arslan (2012) Isparta ilinde öğrenim gören 283'ü kız 298'i erkek olmak üzere toplam 581 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapmış olduğu araştırmasında, ortaöğretimde öğrenim gören ergenlerde görülen problem davranışlarını, aile sorunları ve aile yapısı açısından incelemiş ve araştırma sonucunda ergenlerde görülen problem davranışların tüm alt boyutlardaki aile sorunları ile pozitif yönde; aile yapısı ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ayrıca ergenlerde görülen problem davranışların aile sorunları ve aile yapısı tarafından anlamlı düzeyde yordandığını tespit etmiştir.

Baş ve Beyhan (2012). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezleri farklı değişkenler açısından değerlendirmiş olup değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin sayısının oldukça az olduğu ve bu sebeple de yapılacak olan lisansüstü tezlerinde bu konuya daha fazla önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından geliştirilen hoşgörü eğilim ölçeği ile ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ölçekle yapılan ölçümler sonucunda ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin yüksek olduğu, kızların daha hoşgörülü oldukları, sınıf düzeyi yükseldikçe hoşgörü eğilimlerinin azaldığı, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin arttığı; babaların eğitim düzeyinin bir farklılaşmaya yol açmadığı belirlenmiştir.

Çubukçu ve diğerleri (2012) ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenci ve velilerinin öğretmenin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapmış oldukları araştırmada öğretmen ve öğrenci görüşleri incelendiğinde en fazla karşılaşılan bulgunun öğretmenlerin yol gösterici ve rehber olma özellikleri olduğunu tespit edilmiştir. Öğretmenler veliler tarafından gelecek kuşakların güvencesi olarak görülmekte, sahip oldukları statünün toplumun diğer kesimleri tarafından özenilen bir konumda değerlendirilmektedir.

Kolaç ve Karadağ'ın (2012) Türkçe öğretmeni adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları ile ilgili yapmış oldukları araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun "değer" kavramını toplumun benimsemiş olduğu ölçütler, maddi manevi unsurlar, davranış ve kurallar bütünü, mukaddes sayılan şeyler, vazgeçilemeyenler, toplumda birleştirici ve düzenleyici kurallar ve ölçütler olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun ulusal değerlerin evrensel değerlerden daha önemli olduğuna inandıkları ve ilköğretim okullarında ulusal değerlerin öğretimine evrensel değerlerden daha fazla önem verildiğini düşündükleri; evrensel değerlerin öğretimine gereken önemin verilmediğine inandıkları ortaya çıkmıştır.

Hatun (2012) İstanbul ili Fatih ilçesindeki resmi ilköğretim okullarının ikinci kademesindeki anne babası boşanmış 151 öğrencinin algıladıkları aile işlevleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre anne babası boşanmış çocukların ailelerinin iletişim ve duygusal tepki verebilme işlevlerini sağlıklı; problem çözme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerini ise sağlıklı olarak algıladıkları saptanmıştır. Tarama modeline uygun olarak düzenlenen araştırmada, öğrencilerin aile işlevlerine ilişkin algılarını belirlemek için Bulut (1990) tarafından Türkçeye uyarlanan Aile Değerlendirme Ölçeği ve araştırmanın bağımsız değişkenleriyle ilgili veri toplamak amacıyla da araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Ay (2013) İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde hoşgörü öğretiminin nasıl yapılması planlandığı ve bu planlamanın ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit edilmesi amacıyla yapmış olduğu araştırmasında ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında hoşgörü değerinin yer almasına rağmen hoşgörünün ders kitaplarına aynı düzeyde yansımadağını belirtmiştir.

Berkant ve Sürmeli (2013) sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazandırmada öğretmenlerin güçlük yaşama durumlarını cinsiyet, kıdem, mezuniyet durumları, çalıştıkları eğitim bölgesi ve eğitim verdikleri sınıf düzeyi gibi farklı değişkenlere göre değerlendirmiş ve araştırma sonucunda hem beşinci sınıf öğretmenlerinin hem de yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin çeşitli değerleri kazandırmada farklı düzeyler ve değişkenlere göre güçlüklerle karşılaştıkları sonucuna ulaşmıştır.

Kuş ve Diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında yer alan değerler incelenmiş ve en sık vurgulanan değerlerin duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, dayanışma olduğu; sosyal bilgiler programında yer almasına rağmen en az vurgulanan değerlerin ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerleri olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında hoşgörü değerine daha fazla yer verilmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Kalın (2013), 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Erzurum il merkezindeki ortaokullarda öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmasında kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu, anne-baba öğrenim durumu yükseldikçe öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin olumlu yönde geliştiği ve kitap okumanın öğrencilerin hoşgörü eğilimlerine yönelik görüşlerini olumlu yönde etkilediği gibi sonuçlar elde etmiştir. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından geliştirilen “Hoşgörü Eğilim Ölçeği” ile ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Önger (2013) sosyal bilgiler eğitiminde hoşgörüyü öğretmenlerin algılarına göre değerlendirmek amacıyla Eskişehir ili devlet okullarında eğitim vermekte olan öğretmenler arasından kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 103 öğretmene anket uygulamıştır. Anket sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre hoşgörü düzeylerinin daha yüksek olduğu, yöneticilik yapmamış olan öğretmenlerin yöneticilik yapmış olan öğretmenlere göre daha hoşgörülü tutumlar sergiledikleri ve öğretmenlerin hizmet yılının artmasının hoşgörü düzeylerinin olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada öğretmenlerin medeni durumları ve yaşlarının hoşgörü düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Tufan (2013) aile içi anlaşmazlıkları ve bu anlaşmazlıkların müzakere sürecinin evliliğe ve çocukların davranışlarına olan etkisini incelediği araştırmasının çalışma grubu, ölçüt örnekleme yaklaşımına uygun olarak belirlenen üç ortaokuldan sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyete göre eşit sayıda dağılmış 36 öğrenci (11-12 yaş grubu) ve 36 anne ile oluşturulmuştur. Aile içi anlaşmazlığa ilişkin anneler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre aile içi anlaşmazlık; eşler arası anlaşmazlıkları, olumsuz duyguları ve kişiler arası uyumsuzluğu çağrıştırmaktadır. anne-baba anlaşmazlığı çocukları davranışlarına en fazla mutsuzluk/üzüntü olarak yansımaktadır.

Yeşilkayalı ve Demirtaş (2013) ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapmış oldukları araştırmalarında öğrencilerin hoşgörü eğilimleri Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından geliştirilen 'Hoşgörü Eğilim Ölçeği' ile ölçülmüştür. Çalışma grubunun genelinde ebeveynlerin çocuk hakları tutumları ile çocukların hoşgörü eğilimleri zayıf da olsa ilişkili görülmektedir. Ebeveynlerin çocuk hakları tutumlarının tüm boyutları, hoşgörü eğiliminin empati boyutu ile zayıf ilişkili bulunmuştur. Hoşgörü eğiliminin değer boyutu, ebeveynlerin çocuk hakları tutumlarının sadece devlet güvencesi boyutu ile; kabul boyutu ise sadece katılım boyutu ile zayıf ilişkili bulunmuştur. Buna göre, ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik olumlu tutumları arttıkça, çocukların kendilerini ve başkalarını anlamalarının, kabul etmelerinin kolaylaşacağı ifade edilmektedir.

Yıldırım (2013)'ın Aksaray il merkezine bağlı köylerde ve kasabalarda, yurtdışına çeşit sebeplerle göç veren ailelerde, ebeveynlerinden en az birinden ayrı kalmış 11-15 yaş grubundaki öğrencilerin değer algılarını tespit etmeye yönelik yapmış olduğu araştırmasında, öğrencilerin kendilerinden uzak olduklarını düşündükleri ve kendileriyle özdeşleştiremedikleri değerler zengin olmak, hayattan zevk almak, risk almak ve lider olmak şeklinde sıralanmıştır.

Zorbaz ve Owen (2013) sağlıklı ailelerin özellikleri temel alınarak 4. ve 5. Sınıf öğrencilerine yönelik, çocukların aile işlevlerini nasıl algıladıklarını ölçen Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAIÖ) geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda ÇAIÖ geçerli ve güvenilir bir ölçek olup, çocukların ailelerini algılayışlarını ölçmek için kullanılabilecek özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2014) İzmir ilinin alt sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okulları ile üst sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan 12-14 yaş arası ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin aile bağları ve aile içi şiddet görme durumlarının benlik saygıları üzerine etkisini incelemiş ve araştırma sonucunda; öğrencilerin benlik saygıları ve aile bağlarının yüksek, ailede şiddet görme durumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda anne ve babanın eğitim seviyesi ve ailenin gelir düzeyi arttıça öğrencilerin benlik saygısının da arttığı tespit edilmiştir.

Güven (2014) Türk efsanelerini değerler bakımından incelemiş ve yapılan incelemede; sevgi, saygı, yardımseverlik, dayanışma, dürüstlük, vatan sevgisi, alışkanlık, estetik, sağlıklı olma gibi değerlere alanyazında yapılan incelemelerle benzer bir şekilde yeterli ölçüde yer verildiği; buna karşın misafirperverlik, aile birliği, adil olmak, hoşgörü, bağımsızlık, barış, sorumluluk, duyarlılık, bilimsellik, özgürlük ve temizlik gibi değerlere efsanelerde daha az yer verildiğini tespit edilmiştir. Güven'in araştırmasna konu olan 188 eserin sadece 3 tanesinde hoşgörü değerine yer verildiği görülmektedir.

Güven ve Diğerleri (2014)'nin İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin değer algılarını tespit etmeye yönelik üzerine yapmış olduğu araştırmalarında sonucunda ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sorumluluk, yardımseverlik ve adalet değerlerini yüksek seviyede benimsediklerini belirtmiştir.

Türe (2014) Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile yapmış olduğu araştırmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısını ve hoşgörü eğitimine bakış açıları ile derslerinde gerçekleştirdikleri uygulamaları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörüyü; düşünce, değer, inanç ve davranışlara saygı duymak, cinsiyet, ırk ve gelişim özellikleri gibi farklılıkları kabul etmek, hataları kabul etmek, insana değer vermek ve nesnel olmak olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algılarının gelişiminde ailesinin, yaşının, deneyimlerinin ve okuduğu kitapların etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yeşilkayalı ve Demirtaş (2014) ebeveynlerin ocuk haklarına ilişkin tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki üzerine yapmış olduğu araştırmalarında tüm sosyo-ekonomik düzeydeki okullar genelinde ebeveynlerin ocuk hakları tutumları ile çocukların hoşgörü eğilimleri arasında zayıf da olsa

ilişkili bulunan boyutlar olduğunu bulurken; sosyo-ekonomik düzeylere göre ayrı ayrı yapılan analizlerde bu ilişkinin sadece orta sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik olumlu tutumları arttıkça, çocukların kendilerini ve başkalarını anlamalarının, kabul etmelerinin kolaylaşacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın ve Sulak (2015), sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmayı amaçlamış ve sınıf öğretmenlerinin değer kavramına yönelik geliştirdikleri metaforların gerekçelerinde değeri, toplumlar ve bireyler için vazgeçilmez ve toplumları ve bireyleri birleştirici bir unsur olarak betimlediklerini tespit etmiştir.

Sağlam (2014) ilköğretim öğrencilerinin aile birliğini önemseme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla aile birliğini önemseme ölçeği geliştirmiş ve araştırma sonucunda öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeylerinin yüksek olduğu; cinsiyet bakımından aile birliğini önemseme düzeylerinin iletişim, sadakat ve ölçek toplamında kız öğrenciler lehine; annesi gelir getiren bir işte çalışıp çalışmaması bakımından saygı ve sadakat boyutlarında annesi gelir getiren bir işte çalışanlar lehine; anne ve babanın birlikte yaşayıp yaşamaması bakımından saygı, sevgi, iletişim, sadakat ve ölçek toplamında anne ve babası birlikte yaşayanlar lehine; devam ettikleri okul türü bakımından saygı, sevgi, iletişim ve ölçek toplamında özel okulda öğrenim gören öğrenciler lehine; sınıf düzeyi bakımında sevgi boyutunda 5. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Uca (2015) eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile hoşgörü düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapmış olduğu araştırmasının sonucunda eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile hoşgörü değerine sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Kaptan (2015) İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde hoşgörü değerinin, karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretiminin öğrencilerin tutumlarına etkisinin tespit edilmesi, öğrencilerin hoşgörü değerine ve değer eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 45 ilkokul 4. Sınıf öğrencisi ile yapmış olduğu araştırma sonucunda karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle hoşgörü

değerinin öğretiminin, değer öğretim sürecini somutlaştırmakla beraber öğrencilere eğlenceli ve kalıcı bir öğretim süreci yaşattığını tespit etmiştir.

Ersoy (2016) ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörü algısını ve gelişimini anlamaya yönelik yapmış olduğu çalışmasını fenomenoloji deseninde gerçekleştirmiş olup araştırmaya 30 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi ile 12 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörüyü, çoğunlukla yardım etmek, hataları affetmek, sevmek ve iyi davranmak olarak algıladığı çok az öğrencinin farklılıklara saygı olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin hoşgörüyü, sadece kendini seven ve saygı gösteren insanlara karşı gösterebileceği bir davranış olarak algılaması, hoşgörünün öğrenciler tarafından karşılıklı ve duygusal boyutuyla algılandığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin hoşgörüyü, ailesinden, öğretmeninden, arkadaşlarından ve ders kitaplarından öğrendiğini söylemesi, öğrencilerin çevrelerindeki bireylerin hoşgörüye ilişkin algı, tutum ve davranışlarından etkilendiklerini göstermektedir.

2.12.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Schwartz ve Bilsky (1987), evrensel değerler teorisinde biyolojik ihtiyaçlar, kişilerarası etkileşim ve toplumsal refah olmak üzere üç temel gereksinimin değer yönelimini etkilediğini ortaya koymuştur. Kuramlarını test etmek için, 36 Rokeach değerinin önemini vurgulayan; İsrail’den 455, Almanya’dan 331 katılımcıyla gerekli analizler yapılmıştır. Araştırma sonucunda her iki toplumda da insanların, kişilik özellikleri, hedefleri, ilgi alanları ve motivasyon kaynakları değerler arasında farklılığa yol açmıştır.

Mendus (1995) “Hoşgörü ve Kabul: Çok Kültürlü Bir Toplumda Eğitim” başlıklı araştırmasında, çok kültürlü ve demokratik toplumlarda, çocukların hem kendi kültürel kimliğini kabul etmeleri hem de demokratik değerlerin yerleştirilmesi için nasıl bir eğitim verilmelidir sorusuna cevap aramıştır. Eğitimin temel amacının öğrencilerin kendilerini anlamaları olduğu savunulan araştırmada öğrencilerin kendi kültürel miraslarını tanımaları, kültürel mirası eleştirel düşünceyle değerlendirebilmeleri, farklı kültürlere saygı duymaları, azınlık gruplarının üyelerini anlamaya, dahil etmeye veya hoş görmeye çalışmaları ile demokratik değerlerin kazanılabileceği belirtilmiştir.

Schwartz (1992) kuramı 20 ülkeden 36 kişi üzerinde incelenilmiştir. Araştırmada değerler üzerine üç temel konu ele alınmıştır. İlk olarak, bireylerin toplumsal ve kişisel yaşantılarından etkilenen değer tercihleri nasıl olduğu; eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti, mesleği, travma, göç, aile ilişkileri vb. gibi etmenlerin değer tercihlerini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. İkinci olarak, bireylerin sahip oldukları değer tercihlerinin kişilerin davranışlarına ideolojilerine ve politik tutumlarına olan etkisi incelenilmiştir. Son olarak değer tercihlerinde toplumlararası veya uluslararası farklılıklar ele alınıp bu farklılıkların nedenleri araştırılmıştır.

Tillman'ın (2007) Using National Longitudinal Study of Adolescent Health (Add Health)'ın verileri ile Amerikalı Ergenler ve aileleriyle ayrı ayrı derinlemesine görüşme tekniğini kullanılarak yaptığı araştırma sonucunda tek ebeveynle yaşayan ergenleri akademik başarı yönünden ebeveynleriyle beraber yaşayan ergenlere göre daha dezavantajlı bulunmuştur.

Almond (2010) tarafından günümüz dünyasında liberal demokrasiyi savunanların yeni bir hoşgörü tartışmasıyla karşı karşıya olduğunun belirtildiği araştırmasında yeni hoşgörü tartışmalarının iki özel yönünü (kişisel ve aile yaşamı ile dini ve kültürel kimlik) incelemiştir. Eğitim konusunda daha hoşgörülü bir tutum sergilenip çocukları hoşgörülü olmaya teşvik edilmesi gerektiği belirtilen araştırmada dini ve siyasi otoritelerin toplumların hoşgörü algısını etkilediği savunulmaktadır.

Coleman ve Glenn (2010) anne baba ayrılıklarının çocuklarda fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları oluşturmasıyla beraber düşük okul başarısına, davranışsal sorunlara ve sosyo-ekonomik dezavantajlara sebep olduğuna dikkat çekmiştir. Çocukları uzun vadeli dezavantajlardan korumak amacıyla çift ve aile ilişkilerini güçlendirmek gerektiği, ayrılmanın kaçınılmaz olduğu yerlerde ise çocukların görüşlerini dikkate almak için (örneğin, mahkemelerde) uygun yöntemlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Vauclair, Hanke, Fischer ve Fontaine (2011) Schwartz'ın savunduğu değer yapısını farklı kültürler seviyesinde çoğaltmak amacıyla Rokeach Değer Araştırmasını (RVS) kullanarak bir meta analiz gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada 37 farklı kültür grubundan değer önceliklerine ilişkin veriler analiz edilmiş olup araştırma sonucunda Schwartz'ın analizine dahil edilmeyen, başkalarına derin bağlanmayı temsil eden değerlerin yanı sıra kendi kendini gerçekleştirmenin niteliklerini de içeren Kendini Gerçekleştiren Bağlılık (SFC) etiketli yeni bir değer türü oluşturulmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama ile yapılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu modellerde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimlemektir. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde, en az iki değişken bulunup bunlardan birine göre gruplar oluşturularak diğer değişkene göre aralarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenir (Karasar, 2005).

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinin Adapazarı ilçesinde bulunan 3'ü özel 12'si devlet okulu olmak üzere toplam 15 ilkokulda öğrenim gören 1101 ilkokul 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Sakarya ilinin Adapazarı ilçesinde bulunan ilkokullar buldukları konum itibarıyla sosyo-ekonomik düzeyi düşük, orta ve yüksek şeklinde gruplandırılmış ve bu üç gruptan seçkisiz olarak çalışma grubu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Değişken	Tür	f	%
Cinsiyet	Kadın	536	49
	Erkek	565	51
Annenin çalışma durumu	Çalışıyor	392	36
	Çalışmıyor	709	64
Anne babanın birlikte olması	Evet	1014	92
	Hayır	87	8
Aile tipi	Geniş	271	25
	Çekirdek	830	75
Gelir düzeyi	Alt	26	2
	Orta	754	69
	Üst	321	29
Okul türü	Devlet	900	82
	Özel	201	18

Tablo 4’te araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine, annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmamalarına, anne babanın birlikte olup olmamalarına, ailede aile üyeleri dışında akrabalarından birinin yaşayıp yaşamamasına, aile gelir düzeyine ve okul türüne göre dağılımları yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin % 49’unun kadın, % 51’inin erkek olduğu; %36’sının annesinin gelir getiren bir işte çalıştığı, %64’ünün annesini gelir getiren bir işte çalışmadığı; %92’sinin anne ve babasının birlikte yaşadığı, ayrılmadığı, %8’inin annesinin birlikte yaşamadığı; %25’inin geniş aile tipinde yaşadığı , %75’inin ise çekirdek aile tipinde yaşadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların aile gelir düzeyleri öğrencilerin algılarına göre incelendiğinde %2’sinin alt, %69’unun orta, %29’unun üst gelir düzeyinde yer aldığı; okul türü bakımından öğrencilerin % 82’sinin devlet kurumunda, % 18’inin özel öğretim kurumunda öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla altı soru sorulmuştur. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyeti, annenin gelir getiren bir işte çalışma durumu, anne ile babanın birlikte yaşama durumu, ailede birlikte yaşayan bir akraba olma durumu, ailenin ekonomik düzeyi ve okul türü sorularına yer verilmiştir.

3.3.2 Hoşgörü Eğilim Ölçeği

Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından geliştirilmiş olan Hoşgörü Eğilim Ölçeği ilköğretim öğrencilerinin *hoşgörü eğilimlerini* ölçebilecek Likert tipi 18 maddelik bir ölçektir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 47.97'sini açıklayan, üç boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçek toplamında iç tutarlık katsayısı .89; “değer” alt boyutu için .86, “kabul” alt boyutu için .70 ve “empati” alt boyutu için .63 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki yarı test korelasyonu katsayısı ise .85; test-tekrar test güvenilirlik katsayısının .84, birinci boyut için .83, ikinci boyut için .73 ve üçüncü boyut için .82 olduğu belirlenmiştir.

Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yük değerleri birinci boyut için .42 ile .74 arasında, ikinci boyut için .56 ile .72 arasında ve üçüncü boyut için .41 ile .75 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizinden (DFA) elde edilen uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=549.39$, $N=889$, $sd=128$, $p=.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.061, NFI=.98, CFI=.98, IFI=.98, RFI=.97, GFI=.94, AGFI=.91 ve SRMR=.04 olarak bulunmuştur. Bu uyum indeksi değerleri modelin iyi uyum verdiğini göstermektedir.

“Hoşgörü Eğilim Ölçeği”ne ait 18 maddenin ortak faktör varyansları incelendiğinde ise değerlerin .35 ile .61 arasında olduğu görülmektedir. 18 maddeden oluşan ölçek cevaplayıcıya beşli dereceleme (“1”Hiç uygun değil, “2” Uygun değil, “3” Biraz uygun, “4” Uygun, “5” Tamamen uygun) imkânı vermektedir. Ayrıca ölçekteki tüm maddeler olumlu puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 18 ve

maksimum puan 90'dır. Puanın yüksekliği, hoşgörü eğiliminin yüksekliğine işaret etmektedir. Madde analizi sonucunda ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam puan korelasyonlarının .43 ile .63 arasında sıralandığı görülmüştür. Ayrıca %27'lik alt ve üst grup puanları arasında yapılan *t* testi sonuçları tüm maddeler ve alt ölçekler için anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmadan elde edilen tüm bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olarak öğrencilerin hoşgörü eğilimlerini belirlemek amacıyla yapılması düşünülen araştırmalarda kullanılabileceğini göstermektedir.

3.3.3 Aile Birliğini Önemsene Ölçeği

Sağlam (2014) tarafından geliştirilmiş olan Aile Birliğini Önemsene Ölçeği ilköğretim öğrencilerinin *aile birliğine önem verme düzeylerini* ölçebilecek Likert tipi 22 maddelik bir ölçektir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 54.64'ünü açıklayan, dört boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçek toplamında iç tutarlık katsayısı .90; "saygı" alt boyutu için .86, "sevgi" alt boyutu için .81, "iletişim" alt boyutu için .70 ve "sadakat" alt boyutu için .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki yarı test korelasyonu katsayısı .83, test-tekrar test güvenilirlik katsayısının .85'tir.

Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yük değerleri birinci boyut için .57 ile .74 arasında, ikinci boyut için .40 ile .83 arasında, üçüncü boyut için .57 ile .75 arasında ve dördüncü boyut için .50 ile .83 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizinden (DFA) elde edilen uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=650.28$, $N=528$, $sd=200$, $p=.000$) anlamlı olduğu görülmüştür. RMSEA .065 olarak bulunmuştur. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA .065, CFI=.90, IFI=.90, GFI=.90, $\chi^2/sd=3.25$, SRMR=.05, *t* değerlerinin tamamı ise anlamlı bulunmuştur. Bu uyum indeksi değerleri modelin iyi uyum verdiğini göstermektedir.

"Aile Birliğini Önemsene Ölçeği"ne ait 22 maddenin ortak faktör varyansları incelendiğinde ise değerlerin .34 ile .71 arasında olduğu görülmektedir. Ölçek cevaplayıcıya beşli dereceleme ("1"Hiç uygun değil, "2" Uygun değil, "3" Biraz uygun, "4" Uygun, "5" Tamamen uygun) imkânı vermektedir. Ayrıca ölçekteki tüm maddeler olumlu puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 22 ve

maksimum puan 110'dır. Puanın yüksekliği, aile birliğine önem verme eğiliminin yüksekliğine işaret etmektedir. Ayrıca %27'lik alt ve üst grup puanları arasında yapılan *t* testi sonuçları tüm maddeler ve alt ölçekler için anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmadan elde edilen tüm bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olarak öğrencilerin aile birliğine önem verme eğilimlerini belirlemek amacıyla yapılması düşünülen araştırmalarda kullanılabilceğini göstermektedir.

3.4 VERİLERİN ANALİZİ

İlkokul 4. sınıf ğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla hazırlanan veri toplama araçları Sakarya ilindeki 12'si devlet 3' özel okul olmak üzere toplam 15 ilkokula araştırmacı tarafından getirilmiştir. Okul yönetimiyle görüşüldükten sonra sınıf öğretmenlerine açıklamalar yapılarak teslim edilmiştir. Uygulamadan sonra sınıf öğretmenleri tarafından ölçekler okul yönetimine teslim edilmiştir. Daha sonra araştırmacı veri toplama araçlarını okul yönetiminden teslim almıştır. Dağıtılan toplam 1200 veri toplama aracından 1101 tanesi geri dönmüştür. Veri toplama araçlarından 99'u gerek boş bırakıldığından gerekse amaca uygun olarak doldurulmadığı belirlendiğinden değerlendirme dışında tutulmuştur. Sonuç olarak 1101 veri toplama aracı değerlendirilmeye alınmıştır.

Verilerin analizine başlanmadan önce, veri toplama araçları tek tek kontrol edilerek sıralanmış, veri toplama araçları yoluyla elde edilen veriler tanımlanmış ve SPSS programına yüklenmiştir. Bu veriler araştırmanın alt problemlerine göre analiz edilmiştir. Öncelikle elde edilen verilere hangi testlerin uygulanacağını belirlemek amacıyla değerkenlerin dağılımının normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre öğrencilerin algılarına göre gelir düzeyi değerkeni için parametresiz testlerden Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Cinsiyet, annenin gelir getiren bir işte çalışma durumu, anne babanın birlikte yaşama durumu, ailede akrabalarından birinin yaşama durumu ve okul türü değerkenleri ile ilgili verilerin

analizinde istatistiksel teknik olarak parametrik testlerden t testi yapılmıştır. Aritmetik ortalamaların belirlenmesinde 1.00-1.79 hiç uygun değil, 1.80-2.59 uygun değil, 2.60-3.39 biraz uygun, 3.40-4.19 uygun, 4.20-5.00 tamamen uygun puan aralığı olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin saptanması için ilk olarak korelasyon analizi yapılarak değişkenler arasındaki ilişki düzeyi ve ilişkinin yönü ortaya koyulmuştur. Değişkenlerin yordama gücünün belirlenmesi amacı ile path analizi yapılmıştır. Path analizi yapılmadan önce ölçüm modelinin uygunluğu incelenmiş ve elde edilen modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma ile elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ele alınmaktadır.

Aile Birliğine Önem Verme İle Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 5. Öğrencilerin Aile Birliğine Önem Vermeleri İle Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki ilişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

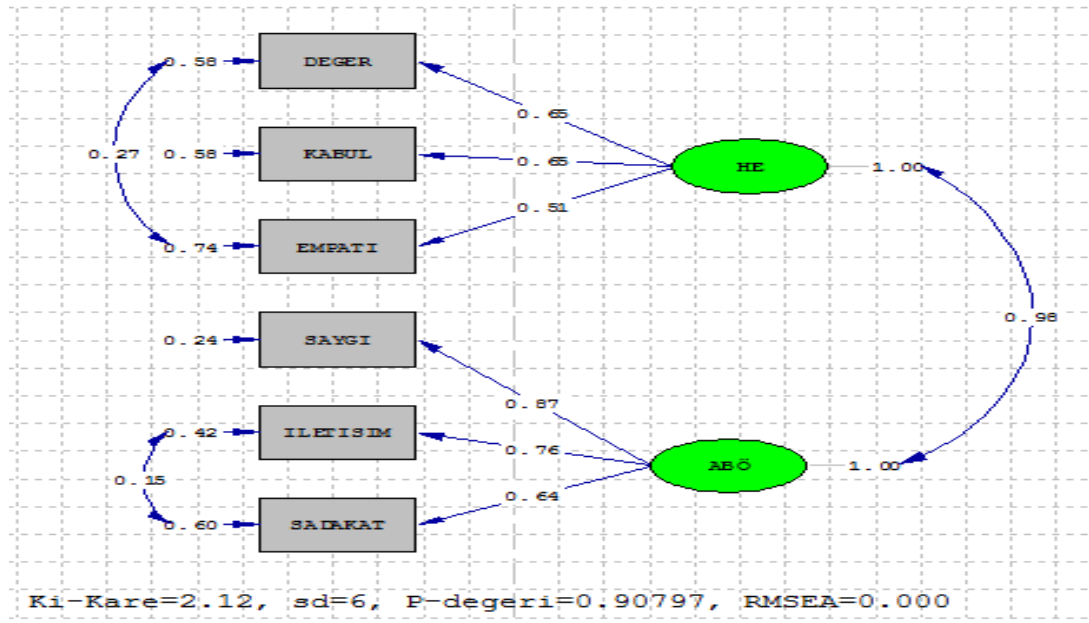
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Aile birliği	1								
Saygı	.88**	1							
Sevgi	.86**	.57**	1						
İletişim	.78**	.67**	.51**	1					
Sadakat	.67**	.55**	.48**	.64**	1				
Hoşgörü	.60**	.58**	.46**	.50**	.44**	1			
Değer	.57**	.55**	.43**	.48**	.41**	.88**	1		
Kabul	.83**	.56**	.97**	.48**	.41**	.45**	.42**	1	**
Empati	.45**	.43**	.33**	.38**	.34**	.87**	.60**	.35**	1
\bar{x}	102.49	37.29	31.71	19.02	14.48	81.52	41.97	22.50	17.43
ss	9.60	3.94	4.58	1.79	1.19	7.83	3.39	3.44	2.86

** $p < 0.01$

Tablo 5 genel olarak incelendiğinde, aile birliğini önemseme ile hoşgörü eğilim düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkilerin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin aile birliğini önemseme düzeyi ile hoşgörü eğilimi düzeyleri ($r = .60$) ve hoşgörü eğilim ölçeğinin alt boyutlarından değer ($r = .57$), kabul ($r = .83$) ve empati ($r = .45$) düzeyleri ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca korelasyon analizi sonucu aile birliğini önemseme hoşgörü eğilim ölçeği ($r = .58$), değer ($r = .55$), kabul ($r = .56$) ve empati ($r = .43$) düzeyleri ile de pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aile birliğini önemseme ölçeği alt boyutlarından sevgi düzeyi ile hoşgörü eğilim ($r = .46$), değer ($r = .43$), kabul ($r = .97$) ve empati ($r = .33$) düzeyleri ile de pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aile birliğini önemseme ölçeği alt boyutlarından iletişim düzeyi ile hoşgörü eğilim ($r = .50$), değer ($r = .48$), kabul ($r = .48$) ve empati ($r = .38$) düzeyleri arasında pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aile birliğini önemseme ölçeği alt boyutlarından sadakat düzeyi ile hoşgörü eğilim ($r = .44$), değer ($r = .41$), kabul ($r = .41$) ve empati ($r = .34$) düzeyleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur.

Ölçüm Modeli

Aile birliğini önemseme ve hoşgörü eğilimi arasındaki ilişkileri incelemek için Path analizi yapılmadan önce Path analizine alınacak değişkenlere ait ölçüm modeli incelenmiş ve Şekil 1 de sunulmuştur.

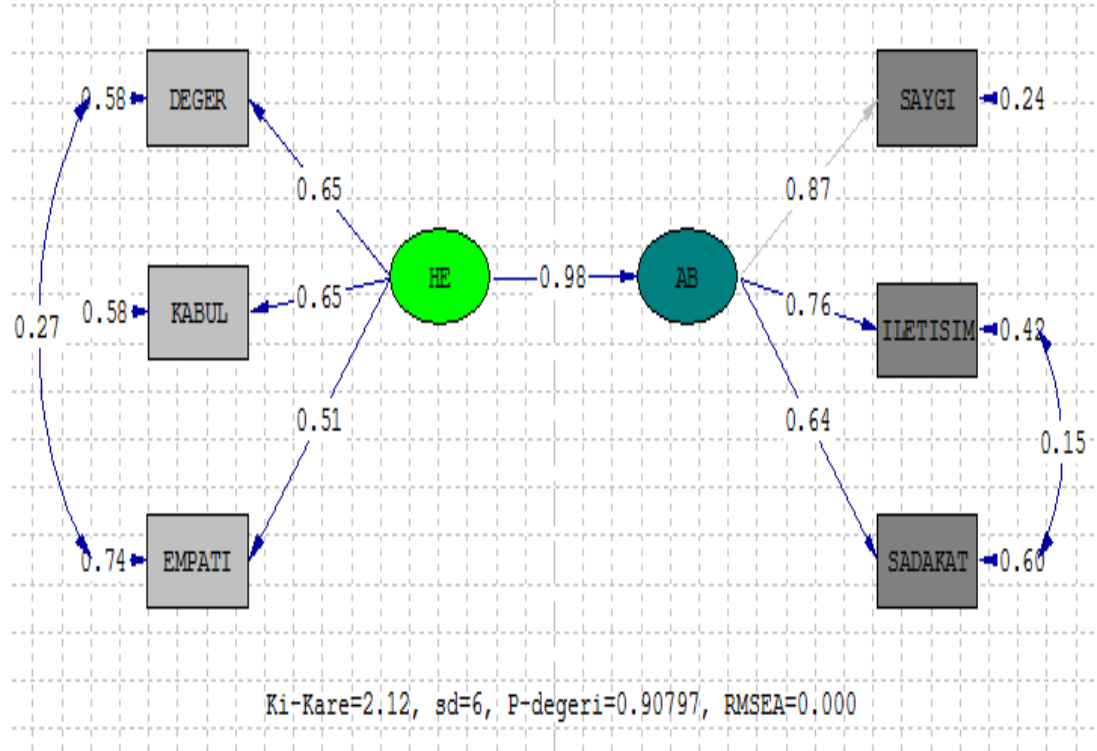

Şekil 1. Ölçüm Modeli

Path analizi öncesi yapılan ilk DFA'dan elde edilen ölçüm modelinin uyum değerleri incelenmiş RMSEA değerinin kabul edilebilir aralıkta olmadığı görülmüştür. Bu nedenle DFA çıktı dosyasında yer alan modele yönelik önerilen düzeltmeler incelenmiş ve sevgi gözlenen değişkeninin modelden çıkarılmasına karar verilmiştir. Daha sonraki yapılan analiz sonucu önerilen düzeltme indeksleri doğrultusunda modelin uyum düzeyini arttırmak için önce değer ve empati gözlenen değişkenleri, daha sonra iletişim ve sadakat gözlenen değişkenleri arasında düzeltme yapılarak model tekrar test edilmiş ve Şekil 2 sunulan ölçüm modeli elde edilmiştir. Aile birliğine önem verme ve hoşgörü eğilim düzeyi arasındaki ilişkilerin incelendiği path analizi sonucu elde edilen modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür ($\chi^2 = 2.12$, $sd = 6$, $p = 0.90797$, $RMSEA = 0.000$, $NFI = 1.00$, $NNFI = 1.00$, $CFI = 1.00$, $IFI = 1.00$, $RFI = 1.00$, $SRMR = 0.005$, $GFI = 1.00$, $AGFI = 1.00$)

Path Analizi

Bu çalışmada aile birliğini önemseme ve hoşgörü eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan path analizine ilişkin bulgu Şekil 2 de sunulmuştur.

Şekil 2. Path Analizi

Şekil 2 incelendiğinde hoşgörü eğiliminin aile birliğini önemsemeyi .98 düzeyinde yordadığı görülmektedir. Şekil 2’de sunulan path analizi sonucu elde edilen modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür ($X^2= 2.12$, $sd= 6$, $p= 0.90797$, $RMSEA= 0.000$, $NFI = 1.00$, $NNFI = 1.00$, $CFI = 1.00$, $IFI = 1.00$, $RFI = 1.00$, $SRMR = 0.005$, $GFI = 1.00$, $AGFI = 1.00$). Ayrıca path analizi sonucu elde edilen modelin uyum indekslerinin, ölçüm modelinden elde edilen uyum indekslerine benzer olduğu anlaşılmıştır.

Aile Birliğine Önem Vermeye İlişkin Bulgular

Tablo 6. Aile Birliğini Önemseme Ölçeğine İlişkin Betimsel Veriler

Boyutlar	N	Min.	Max.	\bar{x}	ss
Saygı	1101	15.00	40.00	37.29	3.944
Sevgi	1101	7.0	35.00	31.70	4.584
İletişim	1101	7.00	20.00	19.02	1.796
Sadakat	1101	3.00	15.00	14.48	1.190
Toplam	1101	46.57	110.00	102.49	9.606

Tablo 6’da öğrencilerin “Aile Birliğini Önemseme Ölçeği”nden saygı boyutunda 37.29, sevgi boyutunda 31.70, iletişim boyutunda 19.02, sadakat boyutunda 14.48 ve ölçek toplamında 102.49 puan aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin aldıkları bu puanlar alınabilecek maksimum puanlara yakındır. Bu sonuçlara göre her dört boyutta ve ölçek toplamında öğrencilerin yeteri düzeyde aile birliğine önem verdikleri söylenebilir.

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Aile Birliğini Önemselerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Saygı	Kız	536	4.69	.468	1099	1.893	.059
	Erkek	565	4.63	.513			
Sevgi	Kız	536	4.53	.694	1099	.161	.872
	Erkek	565	4.52	.615			
İletişim	Kız	536	4.78	.393	1099	2.337	.020
	Erkek	565	4.72	.494			
Sadakat	Kız	536	4.86	.355	1099	3.006	.003
	Erkek	565	4.79	.430			
Toplam	Kız	536	4.68	.422	1099	1.662	.097
	Erkek	565	4.63	.449			

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre aile birliğine önem verme düzeyleri *saygı* ($t_{(1099)}=1.893, p>.05$), *sevgi* ($t_{(1099)}=.161, p>.05$) ve ölçek toplamında anlamlı şekilde farklılaşmadığı; *iletişim* ($t_{(1099)}=2.337, p<.05$) ve *sadakat* ($t_{(1099)}=3.006, p<.05$) boyutlarında kız öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu durum kız öğrencilerin iletişim ve sadakat boyutlarında aile birliğini daha çok önemsediklerini göstermektedir.

Tablo 8. Öğrencilerin Annelerinin Gelir Getiren Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Aile Birliğini Önemselerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	A çalışma dur.	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Saygı	Evet	392	4.67	.464	1099	.724	.470
	Hayır	709	4.65	.508			
Sevgi	Evet	392	4.47	.751	1099	-2.103	.036
	Hayır	709	4.56	.593			
İletişim	Evet	392	4.77	.398	1099	.901	.368
	Hayır	709	4.74	.474			
Sadakat	Evet	392	4.83	.339	1099	.241	.810
	Hayır	709	4.82	.425			
Toplam	Evet	392	4.65	.434	1099	-.506	.613
	Hayır	709	4.66	.437			

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama durumlarına göre aile birliğine önem verme düzeylerinin *sevgi* ($t_{(1099)}=-2103$; $p<.05$) boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı; *saygı* ($t_{(1099)}=.724$; $p>.05$), *iletişim* ($t_{(1099)}=.901$; $p>.05$), *sadakat* ($t_{(1099)}=.241$; $p>.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=-.506$; $p>.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmamasının aile birliğine önem verme düzeyleri arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Tablo 9. Öğrencilerin Anne Babalarının Birlikte Olma Durumlarına Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	A-B birlikte	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Saygı	Evet	1014	4.66	.491	1099	1.108	.268
	Hayır	87	4.60	.509			
Sevgi	Evet	1014	4.58	.543	1099	10.317	.000
	Hayır	87	3.86	1.234			
İletişim	Evet	1014	4.75	.448	1099	.145	.885
	Hayır	87	4.74	.459			
Sadakat	Evet	1014	4.82	.401	1099	.638	.523
	Hayır	87	4.80	.342			
Toplam	Evet	1014	4.67	.419	1099	5.330	.000
	Hayır	87	4.42	.551			

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olma durumlarına göre aile birliğine önem verme düzeylerinin *sevgi* ($t_{(1099)}=10.317$, $p<.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=5.330$, $p<.05$) anne ve babaları birlikte olan öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı; *saygı* ($t_{(1099)}=1.108$, $p>.05$), *iletişim* ($t_{(1099)}=.145$, $p<.05$) ve *sadakat* ($t_{(1099)}=.638$, $p<.05$) boyutlarında ise anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum anne ve babası birlikte yaşayan, boşanmamış ailelerin çocuklarının aile birliğine daha fazla önem verdiğini göstermektedir.

Tablo 10. Öğrencilerin Aile Tiplerine Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Saygı	Geniş	271	4.66	.468	1099	.032	.975
	Çekirdek	830	4.66	.500			
Sevgi	Geniş	271	4.42	.769	1099	-3.134	.002
	Çekirdek	830	4.56	.609			
İletişim	Geniş	271	4.74	.483	1099	-.403	.687
	Çekirdek	830	4.75	.437			
Sadakat	Geniş	271	4.82	.407	1099	.032	.975
	Çekirdek	830	4.82	.393			
Toplam	Geniş	271	4.62	.456	1099	-1.549	.122
	Çekirdek	830	4.67	.429			

Tablo 10 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile tipine göre aile birliğine önem verme düzeyleri *saygı* ($t_{(1099)}=.032$, $p>.05$), *iletişim* ($t_{(1099)}=-.403$, $p>.05$), *sadakat* ($t_{(1099)}=.032$, $p>.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=-1.549$, $p>.05$) anlamlı şekilde farklılaşmadığı; *sevgi* ($t_{(1099)}=-3.134$, $p<.05$) boyutunda çekirdek ailede yaşayan öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu sonuç çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin sevgi boyutunda aile birliğini daha çok önemsediklerini göstermektedir.

Tablo 11. Öğrencilerin Algıladıkları Gelir Düzeylerine Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	G. Düzeyi	N	Sır. Ort.	sd	χ^2	p	Fark
Saygı	Alt	26	315.06				1-2
	Orta	754	531.78	2	32.320	.000	1-3
	Üst	321	615.27				2-3
Sevgi	Alt	26	398.27				1-2
	Orta	754	525.59	2	28.169	.000	1-3
	Üst	321	623.05				2-3
İletişim	Alt	26	375.40				1-2
	Orta	754	544.87	2	14.116	.001	1-3
	Üst	321	579.62				2-3
Sadakat	Alt	26	416.60				1-2
	Orta	754	54355	2	12.522	.002	1-3
	Üst	321	57939				2-3
Toplam	Alt	26	35769				1-2
	Orta	754	52924	2	27.589	.000	1-3
	Üst	321	61777				2-3

Tablo 11’de araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları aile gelir düzeyine göre aile birliğine önem verme düzeyleri incelendiğinde saygı ($\chi^2=32.320$; $p<.05$), sevgi ($\chi^2=28.169$; $p<.05$), iletişim ($\chi^2=14.116$; $p<.05$), sadakat ($\chi^2=12.522$; $p<.05$), ve ölçek toplamında ($\chi^2=27.589$; $p<.05$) alt ekonomik aile gelir düzeyi aleyhine

farklılaştığı görülmektedir. Her dört boyut ve ölçek toplamında alt gelir düzeyi ile orta gelir düzeyi karşılaştırıldığında orta gelir düzeyi, orta gelir düzeyi ile üst gelir düzeyi karşılaştırıldığında üst gelir düzeyi, alt gelir düzeyi ile üst gelir düzeyi karşılaştırıldığında üst gelir düzeyi lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Öğrencilerin aile gelir düzeyleri arttıkça aile birliğine önem verme düzeylerinin yükseldiği, aile birliğine önem verme düzeyleri ile aile gelir düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne Göre Aile Birliğini Önemsemelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Okul türü	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Saygı	Devlet	900	4.66	.471	1099	.429	.688
	Özel	201	4.64	.580			
Sevgi	Devlet	900	4.53	.625	1099	.946	.344
	Özel	201	4.49	.775			
İletişim	Devlet	900	4.75	.440	1099	-.289	.773
	Özel	201	4.76	.488			
Sadakat	Devlet	900	4.82	.408	1099	-.486	.627
	Özel	201	4.83	.341			
Toplam	Devlet	900	4.66	.421	1099	.513	.608
	Özel	201	4.64	.501			

Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre aile birliğine önem verme düzeyleri *saygı* ($t_{(1099)}=429, p>.05$), *sevgi* ($t_{(1099)}=.946, p>.05$), *iletişim* ($t_{(1099)}=-289, p>.05$), *sadakat* ($-486, p>.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=513, p>.05$) anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu

durum öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeylerinin devam ettikleri okul türüne göre değişmediğini göstermektedir.

Hoşgörü Eğilim Düzeyine Yönelik Bulgular

Tablo 13. Hoşgörü Eğilim Ölçeğine İlişkin Betimsel Veriler

Boyutlar	N	Min.	Mak.	\bar{x}	ss
Değer	1101	11.00	45.00	41.97	3.39
Kabul	1101	6.00	25.00	22.50	3.44
Empati	1101	4.00	20.00	17.43	2.86
Toplam	1101	18.00	90.00	81.52	7.83

Tablo 13'te öğrencilerin "Hoşgörü Eğilimi Ölçeği"nden değer boyutunda 41.97, kabul boyutunda 22.50, empati boyutunda 17.43 ve ölçek toplamında 81.52 puan aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin aldıkları bu puanlar alınabilecek maksimum puanlara yakındır. Bu sonuçlara göre her üç boyutta ve ölçek toplamında öğrencilerin yeteri düzeyde hoşgörüye sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 14. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Değer	Kız	536	4.70	.357	1099	3.554	.000
	Erkek	565	4.62	.392			
Kabul	Kız	536	4.49	.744	1099	-.229	.819
	Erkek	565	4.50	.634			
Empati	Kız	536	4.46	.639	1099	4.898	.000
	Erkek	565	4.25	.767			
Toplam	Kız	536	4.59	.407	1099	4.844	.000
	Erkek	565	4.46	.451			

Tablo 14 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hoşgörü eğilim düzeylerinin *değer* ($t_{(1099)}=3.554$, $p<.05$), *empati* ($t_{(1099)}=4.898$, $p<.05$) ve ölçek toplamında kız öğrenciler lehine anlamlı ($t_{(1099)}=4.898$, $p<.05$) şekilde farklılaştığı; *kabul* boyutunda anlamlı ($t_{(1099)}=.819$, $p>.05$) şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu sonuç kız öğrencilerin daha hoşgörülü olduğunu göstermektedir.

Tablo 15. Öğrencilerin Annelerinin Gelir Getiren Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Anne İş	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Değer	Evet	392	4.67	.353	1099	.630	.529
	Hayır	709	4.65	.390			
Kabul	Evet	392	4.44	.785	1099	-1.949	.052
	Hayır	709	4.53	.629			
Empati	Evet	392	4.37	.673	1099	.412	.681
	Hayır	709	4.35	.738			
Toplam	Evet	392	4.53	.400	1099	.554	.580
	Hayır	709	4.52	.453			

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama durumlarına göre hoşgörü eğilim düzeylerinin *değer* ($t_{(1099)}=.630$; $p>.05$), kabul ($t_{(1099)}=-1.949$; $p>.05$), empati ($t_{(1099)}=.412$; $p<.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=.554$; $p>.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin annelerinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmamasının hoşgörü eğilimlerine etki etmediğini göstermektedir.

Tablo 16. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Birlikte Olma Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	A-B birlikte	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Değer	Evet	1014	4.67	.372	1099	2.387	.017
	Hayır	87	4.57	.427			
Kabul	Evet	1014	4.56	.574	1099	10.422	.000
	Hayır	87	3.79	1.288			
Empati	Evet	1014	4.36	.717	1099	1.307	.192
	Hayır	87	4.26	.690			
Toplam	Evet	1014	4.53	.432	1099	2.357	.019
	Hayır	87	4.42	.449			

Tablo 16 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olma durumlarına göre hoşgörü eğilim düzeylerinin *değer* ($t_{(1099)}=2.387$, $p<.05$), *kabul* ($t_{(1099)}=10.422$, $p<.05$) ve ölçek toplamında ($t_{(1099)}=2.357$, $p<.05$) anne ve babaları birlikte olan öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı; *empati* ($t_{(1099)}=1.307$, $p>.05$) boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum anne ve babası birlikte yaşayan, boşanmamış ailelerin çocuklarının daha hoşgörü eğilimine sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 17. Öğrencilerin Aile Tiplerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Değer	Geniş	271	4.62	.419	1099	-1.986	.047
	Çekirdek	830	4.67	.362			
Kabul	Geniş	271	4.39	.806	1099	-2.908	.004
	Çekirdek	830	4.53	.644			
Empati	Geniş	271	4.29	.728	1099	-1.655	.098
	Çekirdek	830	4.38	.710			
Toplam	Geniş	271	4.48	.464	1099	-1.823	.069
	Çekirdek	830	4.54	.424			

Tablo 17 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile tiplerine göre hoşgörü eğilim düzeyleri değer ($t_{(1099)} = -1.986$; $p < .05$), *kabul* ($t_{(1099)} = -2.908$; $p < .05$) boyutlarında ailelerinde akrabalarından birinin yaşamayan öğrencilerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı; *empati* ($t_{(1099)} = -1.655$; $p > .05$) boyutunda ve ölçek toplamında ise ($t_{(1099)} = -1.823$; $p > .05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 18. Öğrencilerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	G. Düzeyi	N	Sır. Ort.	sd	χ^2	p	Fark
Değer	Alt	26	308.44	2	27.712	.000	1-2
	Orta	754	535.52				1-3
	Üst	321	607.01				2-3
Kabul	Alt	26	391.19	2	21.753	.000	1-2
	Orta	754	531.15				1-3
	Üst	321	610.58				1-2
Empati	Alt	26	265.98	2	32.975	.000	1-3
	Orta	754	537.58				1-2
	Üst	321	605.60				1-3
Toplam	Alt	26	276.94	2	31.912	.000	1-3
	Orta	754	535.71				1-2
	Üst	321	609.12				1-3

Tablo 18’de araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları aile gelir düzeyine göre hoşgörü eğilim düzeyleri incelendiğinde değer ($\chi^2=27.712$; $p<.05$), kabul ($\chi^2=21.753$; $p<.05$), empati ($\chi^2=32.975$; $p<.05$) ve ölçek toplamında ($\chi^2=31.912$; $p<.05$) alt ekonomik gelir düzeyi aleyhine farklılaştığı görülmektedir. Her üç boyut ve ölçek toplamında alt gelir düzeyi ile orta gelir düzeyi karşılaştırıldığında orta gelir düzeyi, orta gelir düzeyi ile üst gelir düzeyi karşılaştırıldığında üst gelir düzeyi, alt gelir düzeyi ile üst gelir düzeyi karşılaştırıldığında üst gelir düzeyi lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça hoşgörü

eğilim düzeylerinin arttığı, hoşgörü eğilimleri ile gelir düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne Göre Hoşgörü Eğilim Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Boyut	Okul türü	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Değer	Devlet	900	4.65	.384	1099	-2.308	.021
	Özel	201	4.71	.339			
Kabul	Devlet	900	4.50	.663	1099	.893	.372
	Özel	201	4.46	.799			
Empati	Devlet	900	4.33	.723	1099	-2.816	.005
	Özel	201	4.48	.663			
Toplam	Devlet	900	4.51	.440	1099	-2.546	.011
	Özel	201	4.59	.405			

Tablo 19 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre hoşgörü eğilim düzeylerinin *değer* ($t_{(1099)}=-2.308, p<.05$), *empati* ($t_{(1099)}=-2.816, p<.05$) ve ölçek toplamında özel okulda öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı ($t_{(1099)}=-2.546, p<.05$) şekilde farklılaştığı; *kabul* boyutunda ise ($t_{(1099)}=.893, p>.05$) anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin devlet okullarında öğrenim gören öğrencilere göre hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara yer verilerek tartışılacak ve öneriler sunulacaktır.

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

Aile Birliğini Önemsene Ölçeği ve Hoşgörü Eğilim Ölçeği kullanılarak yapılan araştırmada ilköğretim öğrencilerinin aile birliğini önemseme düzeylerinin ve hoşgörü eğilim düzeylerinin hem faktörler bazında hem de genel toplamda yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile birliğini önemseme düzeyleri ile hoşgörü eğilim düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç değer eğitiminde ailenin önemine dikkat çekmektedir. “Aile, çocuğun değerler ve ahlak eğitimindeki en önemli kurumdur” (Meydan, 2014:193). Alanyazın incelendiğinde aile birliğine önem vermenin hoşgörü eğilimi üzerindeki etkisini yordayan bir araştırmaya rastlanılmadığı için konunun benzer araştırmalarla aydınlatılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İlkokul 4.sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem verme düzeyleri sevgi saygı iletişim, sadakat boyutlarında ve ölçek toplamında aile birliğine önem verme düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Gömleksiz ve Ciro (2011) tarafından Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının incelendiği araştırmada ilkokul öğrencilerinin kültürel değerlerden en çok aile birliğine önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Tay ve Yıldırım'ın (2009) ilkokul 4. ve 5. sınıf velilerine yönelik yaptığı araştırmada ise öğrenci velileri Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan değerleri önem sırasına göre sıraladıklarında aile birliğine önem verme değeri üst sıralarda yer almaktadır. Kolaç ve Karadağ (2012) tarafından

yapılan araştırmada aile birliğine 3nem verme değeri T3rk3e 3đretmeni Adaylarının 3nemli g3rd3đđ3 ulusal değerler olarak tespit edilmiştir. Sağlam (2014) ilköğretim 3đrencilerinin “Aile Birliğini 3nemseme 3l3eği”ne verdikleri cevapların 3l3ekte yer alan d3rt boyutun tamamında alınabilecek maksimum puanlara yakın puanlar olduğunu tespit etmiştir. T3m bu sonu3lar araştırma sonu3larıyla benzerlik g3stermektedir.

İlkokul 4. sınıf 3đrencilerinin cinsiyetlerine g3re aile birliğini 3nemsemelerine ilişkin g3r3şlerinin saygı, ve 3l3ek toplamında anlamlı şekilde farklılaşmadığı; iletişim ve sadakat boyutlarında kız 3đrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı g3r3lm3řt3r. Bu sonu3 iletişim, sadakat boyutlarında kız 3đrencilerin aile birliğine daha fazla 3nem verdiğini g3stermiştir. Aile i3i iletişim sağlıklı aile olmanın temel şartlarındandır. “Aile 3yelerinin birbiriyle a3ık ve doğrudan bir iletişim kurması ailedeki b3t3m iletişim 3r3nt3s3n3 de etkilemekte ve olumlu aile ikliminin temelini oluşturmaktadır” (Zorbaz ve Owen, 2013). Altıntaş (2006) liseli ergenler 3zerinde yaptığı araştırmasında kız 3đrencilerin iletişim becerileri puan ortalamalarının, erkek 3đrencilerin puan ortalamalarından daha y3ksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eser (2012) tarafından ger3ekleştirilen araştırmada ise kız 3đrencilerin insani değerler d3zeyinin erkek 3đrencilerden y3ksek olduğu tespit edilmişdir. Y3ksel (2009) kızların aile işlevleri d3zeyinin erkeklerden daha sağlıklı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Elde edilen sonu3lar Sağlam’ın (2014) araştırma sonu3larıyla da benzerlik g3stermektedir. S3z konusu araştırmada 3đrencilerin cinsiyetlerine g3re aile birliğine 3nem verme d3zeyleri iletişim, sadakat boyutları ve 3l3ek toplamı bakımından kız 3đrencilerin lehine olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan 3đrencilerin annelerinin gelir getiren bir işte 3alışıp 3alışmama durumlarına g3re aile birliğine 3nem verme d3zeylerinin sevgi boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı saygı, iletişim, sadakat boyutlarında ve 3l3ek toplamında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 3alışan annelerin eğitim seviyesinin 3alışmayan annelere oranla daha y3ksek olduğu ve yaşamdan daha fazla doyum sağladıkları dikkate alındığında (G3rsoy ve Diğerleri, 2004) kendine g3venen, başarı duygusunu tatmış, sosyal 3evresi olan kadınların 3ocuğun kişilik gelişimine daha fazla katkıda bulunabileceği s3ylenilebilir. Tezcan (1978) ise 3alışmasında kadınların iş hayatında olmasını bir olumsuzluk olarak değerlendirip 3alışan kadınların 3ocuğa bakımının ve 3ocuğu eğitmesinin g33leştiğini aynı

zamanda çocukla olan duygusal ilişkilerinin, sevgide bulunma gibi davranışlarının olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Şanlı ve Öztürk (2012) annelerin çalışma durumlarına göre aile içi geçimsizlik alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olma durumlarına göre aile birliğine önem verme düzeylerinin sevgi boyutunda ve ölçek toplamında anne babası birlikte olan öğrencilerin lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun kişisel, sosyal ve duyuşsal gelişimi için en sağlıklı ortam anne ve babasının bir arada olduğu mutlu aile ortamıdır. Bu sonuç Akyüz (1978), Öngider (2013), Türkaslan (2007), Çivitçi, Çivitçi ve Fiyakalı (2009), Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu (2011), Öztürk (2006), Karakuş (2003) tarafından yapılan araştırmalarla örtüşmektedir. Hatun (2012) ilköğretim 2. kademe öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında anne babası boşanmış öğrencilerin iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada ise öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olma durumlarına göre aile birliğine önem verme düzeyleri saygı, iletişim ve sadakat boyutlarında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumun örneklem gruplarının yaşlarının farklı olduğundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile tipine göre aile birliğine önem verme düzeyleri saygı, iletişim, sadakat boyutlarında ve ölçek toplamında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sevgi boyutunda ise çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin lehine farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni çekirdek ailede anne ve babaların çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurabilmesi olarak düşünülebilir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998) ailede yaşayan kişi sayısı arttıkça çocuklara uygulanan şiddetin sıklığında belirgin artışlar olduğunu, ailede yaşayan 14 yaş altı ve 65 yaş üstü bireylerin çocukların nispeten daha sık şiddete maruz kalmalarına yol açtığını bildirmiştir. Vahip ve Doğanavşargil (2002) kaynana ile aynı evi paylaşmanın evlilikte fiziksel şiddet görme ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu araştırmalar çekirdek ailede yaşayan çocukların sevgi boyutunda daha avantajlı oldukları sonucunu doğrular niteliktedir. Güler ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında ise geniş ya da çekirdek aile yapısının çocuğa fiziksel

istismar/ihmal uygulama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin algıladıkları gelir düzeyine göre aile birliğine önem verme düzeyleri tüm boyutlarda ve ölçek toplamında sırasıyla üst ekonomik gelirli aile düzeyi, orta ekonomik gelirli aile düzeyi, alt ekonomik gelirli aile düzeyi lehine farklılaştığı görülmektedir. Ailelerin ekonomik gelirleri arttıkça çocukların aile birliğine önem verme düzeylerinin arttığı görülmektedir. Bu sonuç araştırmanın en dikkat çeken sonuçlarından biridir. Kişinin ve ailesinin bulunduğu sosyal sınıf ve sahip olduğu sosyal çevre bireyin yaşam kalitesi için belirleyici bir unsur olabilmektedir. Eskicumalı ve Eroğlu (2001), Tomul (2007), Çiftçi ve Çağlar (2014), Önür (2013) tarafından yapılan araştırmalar orta ve üst sosyal sınıfa mensup ailelerin, çocuklarıyla daha çok ilgilendikleri ve çocuklarının eğitimine daha fazla önem verdikleri sonucunu gözler önüne sermektedir. Çocuğun sahip olduğu sosyal imkanlar ve toplumca saygın meslek grubuna ait ebeveynlerinin olması çocuğa özgüven kazandırmakla beraber aile içerisinde geçirdiği zamanın niteliğini arttırmaktadır. Bu durum çocuğun duyuşsal gelişimine katkı sağlayıp etkili bir değerler sistemi geliştirmesine de yardımcı olmaktadır. Şama (2003) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında orta ve ortaya yakın bir gelir grubuna giren öğrencilerin, çevre sorunlarına karşı düşük gelirlilerden daha olumlu tutum geliştirdikleri görülmektedir. Erkenekli (2009) sosyal değerlerin sosyoekonomik düzeylere göre anlamlı bir biçimde farklılaştığını saptanmıştır. Söz konusu araştırmada sosyoekonomik düzeylere göre en yüksek ve en düşük sosyal değer ortalamalarında muhafazakârlık değeri dışındaki tüm sosyal değerlerde (değişime açıklık, kendini güçlendirme ve kendini aşma) sosyoekonomik düzeyi yüksek olanların lehine anlamlı ve önemli düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Hatunoğlu ve Diğerlerinin (2012) yapmış oldukları araştırma sonucunda sosyo ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal bilgi düzeylerinin sosyo ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Tüm bu sonuçlar araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. BASAGM (2010) tarafından yapılan araştırmada ise ailelerin sosyoekonomik durumlarına göre aile birliğine önem verme düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır tüm sosyoekonomik düzeylerde aile birliğine önem verme oranı %97 civarında tespit edilmiştir. İlgili araştırmada örneklem grubunu 18 yaş üstü bireyler oluşturduğu için sosyoekonomik

düzyden bağımsız değişkenlerin aile birliğine önem verme düzeyinde farklılık oluşturabileceği düşünölmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre aile birliğine önem verme düzeylerini tüm boyutlarda ve ölçek toplamında anlamlı şekilde farklılaşmadığı görölmüştür. Öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeyleri devam ettikleri okul türüne göre değişmemektedir. Bu sonuç sosyoekonomik düzey arttıkça öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeylerinin artması sonucuyla çelişmektedir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin de çocuklarını devlet okullarına yönlendirebildiği ya da düşük sosyoekonomik düzeyli ve başarılı öğrencilerin özel okullarda ücretsiz öğrenim görebilmesi sebepleriyle sadece okul türüne göre bir değerlendirmenin yapılamayacağı düşünölebilir. Kabadayı ve Aladağ (2010) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. İlgili araştırmanın istatistiksel verileri incelendiğinde, farklı eğitim kurumlarına devam eden öğrenciler arasında, okul türüne göre, öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın Gömleksiz ve Ciro (2011) sosyo-ekonomik açıdan iyi okullarda öğrenim gören öğrencilerin kültürel değerlere karşı daha olumlu tutum içinde olduklarını tespit etmiştir. Konunun benzer araştırmalarla açıklanmaya ihtiyacının olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hoşgörü eğilim düzeyleri değeri kabul, empati boyutunda ve ölçek toplamında yeterli düzeyde bulunmuştur. Baysal ve Saman (2010) beşinci sınıf öğrencilerinin hoşgörü değerini doğru tanımladıkları ve öğrencilerin yeterli düzeyde hoşgörüye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yiğittir ve Öcal (2009) ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri incelediği araştırmasında öğrencilerin en çok tercih ettikleri 5 değer içerisinde hoşgörü değerinin olduğunu tespit etmiştir. Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından yapılan araştırma incelendiğinde ise öğrencilerin Hoşgörü Eğilimi Ölçeği'ne verdikleri cevapların ölçekte yer alan üç boyutun tamamında alınabilecek maksimum puanlara yakın olduğu görölmektedir. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla birebir örtüşmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hoşgörü eğilim düzeylerinin değer, empati boyutlarında ve ölçek toplamında kız öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı; kabul boyutunda anlamlı şekilde farklılaşmadığı görölmektedir. Bu sonuç kız öğrencilerin daha hoşgörlü olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde Çalışkan ve Sağlam (2014), Öztaşkın ve İçen (2015), Kalın (2013),

Yüksel ve diğeri (2013), tarafından yapılan araştırmalar da kız öğrencilerin hoşgörü eğilim düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucunu destekler niteliktedir. Sağlam ve Genç (2015), ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin kazanılma düzeylerini incelemiş hoşgörü değerinin kazanılma düzeyinin kız öğrenciler lehine olduğunu tespit etmiştir. Akbaş (2004), kız öğrencilerin, demokratik değerlere ve temel değerlere erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde ulaştıkları sonucuna ulaşmıştır. Yapılan araştırmalar (Yüksel 2009; Rehber ve Atıcı (2009) kız öğrencilerin empati düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonucun, kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Özyürek ve Şahin (2008), annelerin çocuklarına karşı tutumlarının babalara göre daha demokratik olduğunu tespit etmiş; Oruç, Tecim ve Özyürek (2011) de kız öğrencilerin en fazla annelerini, erkek öğrencilerin ise en fazla babalarını model aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda aile içerisinde daha demokratik davranışlar sergileyen anneyi rol model alan kız çocuklarının hoşgörü eğilim düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin getiren bir işte çalışıp çalışmadığı durumuna göre hoşgörü eğilim düzeylerinin tüm boyutlarda ve ölçek toplamında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum annelerin gelir getiren bir işte çalışma durumlarının hoşgörü eğilim düzeylerine etki etmediğini göstermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar Uca (2015) ve Kalın (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Arpacı ve Ersoy'un (2007) kadının çalışmasının ailenin yaşam kalitesine etkisini incelediği araştırma sonuçlarında, çalışan kadınların ailelerinde çocuklarla ilgili kararlarda daha çok ortak karar verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç demokratik bir değer olan hoşgörü değeriyle ilişkilendirilebilir. Literatür incelendiğinde annenin çalışıp çalışmama durumunun çocuğun kişilik gelişimi üzerine etkisini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Gürsoy ve Diğeri, 2004). Konunun benzer araştırmalarla incelenmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olma durumlarına göre hoşgörü eğilim düzeylerinin değer, kabul boyutlarında ve ölçek toplamında anne babaları birlikte olan öğrencilerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı; empati boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu durum anne ve

babası birlikte yaşayan, boşanmamış ailelerin çocuklarının hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. “Çocuğun yaşamında, özellikle anne baba arasındaki sevgi ve saygıya dayalı bir ilişkinin varlığı, olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu ilişki ve iletişimi ortadan kaldıracak veya engelleyecek boşanma, ölüm veya ayrı yaşama gibi olumsuz durumlar, çocuğun duygusal dünyasını yıkmaktadır” (Şentürk, 2006). Aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı, yardımseverlik, hoşgörü bağları kuvvetli olan ailelerde yetişen çocukların hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. “Boşanmanın söz konusu olduğu ailelerde ise boşanmanın gerilimlerinden çocuklar zarar görmektedir” (Avcı, 2006). Ailenin çeşitli nedenlerle parçalanmasının çocuğun kaygılı ve endişeli bir kişilik yapısı geliştirmesine (Bulut, 1991 Akt: Aral ve Başar, 1998) boşanmalardan dolayı çocukların kendilerini suçlamasının (Erdim ve Ergün, 2016) ise çocuklarda hırçınlık, saldırganlık, öfke gibi olumsuz kişilik özelliklerinin oluşumuna sebep olmaktadır. “Parçalanmış ailede boşanma, ölüm ve terk nedeniyle ebeveynlerden birinin olmayışı şiddetin oluşmasında önemli bir etken olarak kabul edilmektedir” (Avcı, 2010). Literatür incelendiğinde anne-babanın boşanma durumlarının çocuğun hoşgörü eğilimine ilişkin etkilerini doğrudan inceleyen bir çalışmaya rastlanmasa da Türkarıslan (2007), Fiyakalı (2008), Aral ve Başar (1998), Pırtık (2013) tarafından yapılan araştırmalar boşanmanın çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilediğini, çocukta öfke ve saldırganlık davranışlarının artmasına sebep olduğunu bildirdiğinden, araştırma sonuçlarını dolaylı yoldan destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile tiplerine göre hoşgörü eğilim düzeyleri değer ve kabul boyutlarında ailelerinde akrabalarından birinin yaşamayan öğrencilerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı; empati boyutunda ve ölçek toplamında ise anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. “Geniş ailelerde aile içindeki en yaşlı üye aile reisidir ve aileyi idare etme sorumluluğunu taşır. Birinci derecede önemli olan ailedir, kişiler ikinci planda kalmaktadır Kişinin hareketleri grubun kontrolu altındadır” (Gökçe, 1976). Bu ifade geniş aile içerisinde teammüllerin ön planda olduğunu, demokratik tutum ve davranışların sergilenmediği otokratik bir anlayışın bulunduğunu göstermektedir. Çekirdek ailelerde ise kararların daha çok ortak alındığı (Çimen, 2012) demokratik ve eşitlikçi aile yapısının çocuklarda hoşgörü değerinin kazanılması için ön şart niteliğinde olduğu söylenebilir. “Bazı geniş ailelerde, aile büyüklerinin torunlarına karşı abartılı sevgi

gösterileri bazen hoşgörü sınırlarını aşarak anne-babaları zor durumda bırakabilir” (MEGEP, 2007). Bu durumda çekirdek aile tipinde yaşayan öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olacağı savunulabilir. Ancak araştırma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin toplam hoşgörü puanlarının aile tiplerine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu sonuç Kalın (2013) ve Tatar (2009) tarafından yapılan çalışmalarla örtüşmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları aile gelir düzeyine göre hoşgörü eğilim düzeyleri incelendiğinde değer, kabul, empati boyutlarında ve ölçek toplamında alt ekonomik gelir düzeyi aleyhine farklılaştığı bulunmuştur. Öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça hoşgörü eğilim düzeylerinin arttığı, hoşgörü eğilimleri ile gelir düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ekonomik problemlerin aile içerisinde birtakım huzursuzluk oluşturması evdeki hoşgörü ikliminin zarar görmesine neden olmaktadır. Avcı (2010) ekonomik düzeyi düşük ve ortanın altında olan öğrenci grubunun ailede şiddete uğrama durumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. İnsanların içerisinde buldukları sosyoekonomik düzey, hayat tarzlarını, alışkanlıklarını, inanç ve değerlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Acun ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada hoşgörü değerini sosyo-ekonomik seviyesi yüksek ailelerin sosyo-ekonomik seviyesi orta ve düşük ailelere göre önemli gördükleri belirlenmiştir. Tatar (2009) ve Akbaş (2004) tarafından yapılan araştırmalarda ise öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre hoşgörülü değerine ilişkin puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilememiştir. Bu durumun araştırma gruplarının sınıf düzeyleri ve yaş farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre hoşgörü eğilim düzeylerinin değer, empati boyutlarında ve ölçek toplamında özel okulda öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı; kabul boyutunda ise anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin devlet okullarında öğrenim gören öğrencilere göre hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çetinkaya ve diğerleri (2006) tarafından yapılan araştırma sonucunda sosyoekonomik durumu düşük olan okullarda bulunan öğrencilerin benlik saygısı düzeyi iyi ve orta olan okullarda bulunan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Özel okullarda görev yapan öğretmenlerin öğrenciler üzerinde çoğunlukla daha hoşgörülü, ilgili, sevecen

bir rol model olmasının özel okullarda eğitim gören öğrencilerin hoşgörü düzeylerini olumlu yönde etkileyebildiği düşünülmektedir. Yeşilkayalı (2014) tarafından yapılan araştırmada ise devlet okullarında öğrenim gören öğrencilerin özel okullarda öğrenim gören öğrencilere göre hoşgörü eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla çelişmektedir. Alanyazın incelendiğinde okul türü ve hoşgörü eğilimini yordayan başka bir araştırmaya rastlanılmadığı, konunun benzer araştırmalarla incelenilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

5.2 ÖNERİLER

1. Anne babaları birlikte olan öğrencilerin aile birliğine önem verme düzeyleri ile hoşgörü eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucundan hareketle aile birliğinin korunması amacıyla evli çiftlerin aile danışmanlığı hizmetlerine katılımının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
2. Özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin hoşgörü eğiliminin yüksek olmasına sebep olan faktörler araştırılıp, devlet okullarında görülen eksiklikler giderilebilir.
3. Aile birliğine önem verme ve hoşgörü değerleriyle ilgili farklı değişkenler kriter alınarak daha fazla akademik çalışma yapılabilir.
4. Öğrenciler arasındaki sosyoekonomik farklılıkların giderilebilmesi için düşük sosyoekonomik düzeyli ailelerden gelen çocuklara daha fazla maddi destek sağlanabilir.
5. Öğrencilerin daha etkili değerler eğitimine sahip olabilmeleri için ders dışı değerler eğitimi aktiviteleri okul programlarına yansıtılabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2011). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. B. Tay ve A. Öcal (Editörler). İkinci Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akıncı, A. (2005). Hayata Anlam Vermede Dini Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 7-24.
- Akkaya, N. (2013). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi*, 19(74), 185-198.
- Aktepe, E., Kandil, S., Göker, Z., Sarp, K., Topbaş, M. ve Özkorumak, E. (2006). İntihar Girişiminde Bulunan Çocuk ve Ergenlerde Sosyodemografik Ve Psikiyatrik Özelliklerin Değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 5(6), 444-454.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Almond, B. (2010). Education For Tolerance: Cultural Difference And Family Values. *Journal of Moral Education*, 39(2), 131-143.
- Altunkaya, E. (2010). *Anne Babası Boşanmış İlköğretim Öğrencilerinin Okul Aile Ve Sosyal Ortamlarda Yaşadıkları Problemlere İlişkin Görüşler*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, G. (2006). *Liseli Ergenlerin Kişiler Arası İletişim Becerileri ile Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından*

- İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyüz, E. (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-6.
- Aral, N., Başar, F. (1998). Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 22(110), 7-11.
- Arpacı, F., Ersoy, A. F. (2007). Kadının Çalışmasının Ailenin Yaşam Kalitesine Etkisinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(11), 41-50.
- Arslan, G. (2012). *Ortaöğretimde Öğrenim Gören Ergenlerde Görülen Problem Davranışlarını, Aile Sorunları Ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, M. M. (2009). Türk Devlet Üniversitelerinde Değerlerin Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 729-742.
- Aslan, Ö. (2001). Hoşgörü ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açından Analitik Bir Yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 357-380. (<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/325.pdf> adresinden 07 Şubat 2017 tarihinde edinilmiştir.)
- Atalay, Ö. Y. (2008). *Felsefi Açından Tolerans Ve Hoşgörü*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.
- Avcı, A. (2010). Aile Yapı ve Atmosferinin Okul Şiddetine Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 7-52.
- Ay, M. F. (2013). *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hoşgörü Değerinin Öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydin, E., ve Sulak, S. E. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Değer” Kavramına Yönelik Metafor Alguları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482–500.

- Aydın, M. (1998). Türk Toplumunda Dînî Hoşgörünün Temelleri. *Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, (8), 7-17.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Aydın M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış*, 7(19), 39-45.
- Aydın, M., Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M. Z. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. (1. Baskı) İstanbul: Dem Yayınları.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5(4), 597-610.
- Bacanlı, H. (2011). Değer, Değer midir? *Eğitime Bakış*, 7(19), 18-22.
- Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-27.
- Başaran, İ. E. (1995). *Hoşgörü Ve Eğitim Toplantısı*. İ. Pehlivan (Yay. Haz.). s.47-56. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile İçinde Ve Toplumsal Alanda Şiddet*. T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (BASAGM). (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*. M.Turgut (Editör). s.1-365. Ankara.
- Baysal, Z. N., Saman, O. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 56-69.
- Berkant, H. G. ve Sürmeli, Z. (2013). Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerleri Kazandırmada Öğretmenlerin Güçlük Yaşama Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 334-348.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Büyükkaragöz, S. (1990). Okula Uyumsuzluk ve Başarısızlıkta Ailenin Rolü. *Eğitim ve Bilim*, 14(78), 29-33.
- Büyükkaragöz, S., Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin Hoşgörü Ve Demokratik Tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3), 353-365.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiyedeki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 429-436.
- Coleman, L. and Glenn, F. (2010). The Varied Impact Of Couple Relationship Breakdown On Children: Implications For Practice And Policy. *Children and Society*, 24, 238–249.
- Çalışkan, H. ve Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve İlköğretim Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (2), 1431-1446.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çengel, Y. (2011). Güvenli Bir Gelecek İçin İnsani Değerler. *Eğitime Bakış*, 7(14), 13-17.
- Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Özdemir, D., Demir, Ö. F. ve Sümer, H. (2006). Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, (3), 116-122.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1), 43-77.
- Çiftçi, C. ve Çağlar A. (2012). Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi: Fakirlik Kader midir? *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 155-175.
- Çimen, L. K. (2012). Bir Faktör Olarak Eğitimin Kadının Aile İçi Kararlara Katılımı Üzerine Etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1(2), 78-90.

- Çivitçi, N., Çivitçi, A. ve Fiyakalı, C. N. (2009). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerde Yalnızlık ve Yaşam Doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 493-525.
- Çubukçu, Z., Özenbaş, D. E., Çetintaş, N., Satı, D. ve Şeker, Ü. Y. (2012). Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözünde Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* , 2(1), 25-37.
- Dağlı, R. Ç. (1995). *Hoşgörü Ve Eğitim Toplantısı*. İ. Pehlivan (Yay. Haz.). s.39-46. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.
- Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 75-99.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde Program Geliştirme*. (12. Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dilmaç B. (2012). *İnsanca Değerler Eğitimi* . (2.Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğan M. C. (1996). Sosyolojik Açından Günümüzde Türk Ailesinin Fonksiyonları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 73 – 81.
- Doğan, S. Ö. (2014). *İlköğretim Öğrencilerinin Aile Bağları Ve Aile İçi Şiddet Görme Durumlarının Benlik Saygıları Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Erdim, L. ve Ergün, A. (2016). Boşanmanın Ebeveyn ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* , 3(1), 78-84.
- Ersoy, A. F. (2016). Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü Algısı ve Deneyimleri: Bir Fenomenolojik Araştırma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 454-473.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.

- Erkenekli, M. (2009). *Türkiye’de Sosyoekonomik Statü (SES) Gruplarına Göre Temel Değerlerin Farklaşması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eser, A. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin İnsani Değer Düzeyleri İle Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Eskicumalı, A. ve Eroğlu, E. (2001). Ailenin Sosyo-Ekonomik Ve Eğitim Düzeyleri İle Çocukların Problem Çözme Yetenekleri Arasındaki İlişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 165-189.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşcuoğlu, C. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 12(7), 97-109.
- Fındıkçı İ. ve Akıngüç B. (1992). Anne-Babası Ayrı Öğrencilerin Ailelerinin Diğerlerine Göre Demografik Özellikleri ve Ders Başarıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 429-440.
- Fırat, N. Ş. ve Açıkgöz, K. (2012). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Değer Sistemi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , (43), 422-435.
- Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri Ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*.Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Frankl , E. V. (2013). *İnsanın Anlam Arayışı*. (Çev. S. Budak). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (8), 1-12.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Gözübüyük, M. (2002). *Türkiye’de Demokrasi Ve Hoşgörü Kültür Ve Eğitiminin Yaygınlaşmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri Ve Önemi*.

- Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara.
- Gül, R. (2013). *Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, A. (2001). Korku Kültürü Yerine Değerler Kültürü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 193-203.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. (2. Baskı) İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürsoy, F., Aral, N. Ayhan, B. A. ve Aydoğan, Y. (2004). Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 62-71.
- Gürkaynak, İ. (1995). Hoşgörü ve Eğitim. *Eğitimde Hoşgörü*. B. Onur (Yay. Haz.). s. 79-98. Türk Eğitim Derneği XII. Öğretim Toplantısı. 29-30 Kasım 1995. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, S. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128 – 134.
- Güven, A. Z. (2014). Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 225-246.
- Güven, A., Kaya, R., ve Akkuş, Z. (2014). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Algıları Üzerine Bir Araştırma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9(5), 1067-1083.
- Hatun, O. (2012). *Anne Babası Boşanmış İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hatunoğlu, A., Halmatov, M.ve Hatunoğlu, B. Y. (2012). Ailelerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki Ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, (32), 1-15.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi Ve Eğitimi*. (2. Baskı) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Izgar, G. ve Beyhan, Ö. (2015). Değerler Eğitimi Programının İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutum Ve Davranışlarına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 439-470.
- Kabadayı, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı İlköğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerinin Çeşitli Değerşkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kusdil, M. E. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı . *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kale, M. ve Demir, S. (2015). Birleştireilmiş ve Bağımsız Sınıflarda Öğrenim Gören Öğrencilerin Toplumsal Değer Algılarının Karşılaştırılması. *Bartın Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21-23 Mayıs 2015 Özel Sayısı, 111-118.
- Kalın, Z. T. (2013). *Ortaokul 5.Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değerşkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, (187), 138–145.
- Karababa, A. (2015). Değerler ve Değerler Psikolojisi. *Kuramsal Temelde Değer*. B. Dilmaç ve H. H. Bircan (Editörler). (İkinci Baskı), s. 1-20. Ankara: Pegem Akademi.
- Karakuş, S. (2003). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi ve Okul Başarısına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş, E. (1995, Haziran). Açılış konuşması. Uluslararası Hoşgörü Kongresi, Antalya.

- Kaptan, S. Y. (2015). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Hoşgörü Değerinin Karma Yaklaşımına Dayalı Bilgisayar Destekli Etkinliklerle Öğretimi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaymakcan, R. (2007). *Ahlaki Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi*. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Editörler). Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kaymakcan R. ve Meydan H. (2013). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. (Birinci Baskı), İstanbul: Dem Yayınları.
- Kepekçi, Y. K. (2004). Sınıf Öğretmenlerine Göre Hoşgörü. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (38), 250-265.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 10(36). 381-404.
- Kocadere, M. (1995). *İyi Ve Kötü Evliliklerin Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Betimsel Bir Çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana Ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler Ve Hoşgörü Eğitimi. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (55), 193-208.
- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar Ve Değer Sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Korkmaz, İ. (2013). Eğitim Psikolojisi. *Sosyal Öğrenme Kuramı*. B. Yeşilyaprak (Editör). (Onuncu Baskı), s. 246-269. Ankara: Pegem Akademi.
- Kuçuradi. İ. (1995). Hoşgörü ve Eğitim. *Hoşgörü: Kavramı ve Sınırları*. B. Onur (Yay. Haz.). s. 15-36. Türk Eğitim Derneği XII. Öğretim Toplantısı. 29-30 Kasım 1995. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.

- Köknel, Ö. (1995). Hoşgörü ve Eğitim. *Hoşgörünün Ruhsal-Toplumsal Temelleri*. B. Onur (Yay. Haz.). s. 63-78. Türk Eğitim Derneği XII. Öğretim Toplantısı. 29-30 Kasım 1995. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Laik, Ö. (1995). Hoşgörü ve Eğitim. *Türk Toplumunda Hoşgörü Ve Gelişmesi*. B. Onur (Yay. Haz.). s. 37-67. Türk Eğitim Derneği XII. Öğretim Toplantısı. 29-30 Kasım 1995. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Lazslo, E. (1973). A Systems Philosophy Of Human Values. *Behavioral Science*, (18), 250-259.
- MEB. (2005). Milli Eğitim Bakanlığı TTKB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB. (2010). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010/53 sayılı Genelge.
- MEB. (2010). 18. Milli Eğitim Şurası.
- MEGEP (2007). Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Aile ve Çocuk. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mendus, S. (1995). Toleration And Recognition: Education İn A Multicultural Society. *Journal of Philosophy of Education*, 29(2), 191-201.
- Ogelman, H. G. ve Topaloğlu, Ç. H. (2014). 4- 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 241-271.
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik Ve Çizgi Filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Otrar M. ve Demirbilek, M. (2013). Ebeveynleri Birlikte Olan Ergenler ile Parçalanmış Aileye Sahip Ergenlerin Benlik Saygıları ve Atılganlık Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*. 2(2), 21-40.
- Önger, S. (2013). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Hoşgörü (Eskişehir Odunpazarı İlçesi Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tutum Ve Görüşleri)*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 5(2), 140-161.
- Önür, H. (2013). Gelir Düzeyinin Eğitim İmkanlarından Yararlanma Düzeyine Etkisi: Süleyman Demirel Fen Lisesi Ve Atatürk Lisesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 259-277.
- Özdoğan, B. (1995). Hoşgörü Ve Eğitim Toplantısı. *Ailede Hoşgörü*. İ. Pehlivan (Yay. Haz.) s. 63-68. Unesco Türkiye Milli Komisyonu Ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın, Ankara.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özensel, E. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.
- Öztürk, E. (2012). Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı. *Hayat Bilgisi Dersinde Değer Eğitimi Ve Örnek Uygulamalar*. S. Öğülmüş (Editör). (İkinci Baskı), s. 425-477. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Kavramı Ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özkul, A. S. (2007). *Yaşam Ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler SDÜ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, K. S. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Özmen, C., Er, H. ve Gürgil, F. (2012). İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297-311.
- Özmen, F. (1999). Etkili Eğitimin Gerçekleştirilmesinde Duyuşsal Alanın Önemi-Sevgi Eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 193-198.

- Öztaşkın, Ö. B. ve İçen, M. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimleri ile Demokrasi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 39-56.
- Özyürek A. ve Tezel F. Ş. (2008). 5-6 Yaş grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Parlar, H., Çavuş, M., Levent, F. ve Ekşi, H. (2010). Yöneticilerin Karakter Eğitimi Yeterlik İnancı Ölçeğinin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 175-208.
- Pırtık, Ş. (2013). *Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poyraz, H. (2011). Değerler nasıl oluşur. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 1(1), 61-71.
- Rehber, E. ve Atıcı, M. (2009). İköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 323-342.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(4), 1708-1728.
- Sağlam, H. İ. (2008). Eğitim Bilimine Giriş . *Eğitimin Toplumsal Temelleri*. A. Ç. Sağlam (Editör). (Birinci Baskı), s.95-126. Ankara: Maya Akademi.
- Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, (146), 67-71.
- Sağlam, H. İ. (2014). Çağın Sorunları Karşısında Eğitim Sempozyumu. *Aile Birliğini Önemseme Ölçeğinin (ABÖÖ) Geliştirilmesi ve Öğrencilerin Aile Birliğini Önemseme Düzeylerinin İncelenmesi*. Bayburt Üniveristesi, 06-07 Mayıs.
- Sağlam, M. (2008). Eğitim Bilimine Giriş . *Eğitimle İlgili Temel Kavramlar*. A. Ç. Sağlam (Editör). (Birinci Baskı), s.1-24. Ankara: Maya Akademi.

- Satan, A. A. (2014). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihlerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 189-218.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Schwartz, S. H., and Bilsky, W. (1987). Toward a Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in The Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, (25), 1-65.
- Scott, W. A. (1965). Values and Organizations: A Study of Fraternities and Sororities. Chicago: Rand McNally.
- Sönmez, V. (1987). Eğitim Ortamında Sevgi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 65-77.
- Şahin, T. F. ve Özbey S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur? Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(12), 7-12.
- Şama, E. (2003). Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 99-110.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 31-48.
- Şenses, A. (2002). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Milli Bilincin Oluşmasındaki Önemi (Erzurum İli Oltu İlçesi Orcuk Köyü İlköğretim Okulu Örnek Çalışması)*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, M. (1979). Çocuğun Cinsiyetine Göre Ailenin Başarıya Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1), 107-125.

- Tatar, F. A. (2009). *Okul Öncesi Eğitimde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tay B. ve Yıldırım K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 1499-1542.
- Tezcan, M. (1979). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1), 127-135.
- Tillman, K. H. (2007). Family Structure Pathways and Academic Disadvantage among Adolescents in Stepfamilies. *Sociological Inquiry*, 77(3), 383-424.
- Tokdemir, A. (2007) . *Tarih Öğretmenlerinin Değerler Ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tokmak, N. ve Bakioğlu, A. (2009). Öğretmenlerin Değer Yargılarının Eğitim Süreçlerine Etkisinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 65 – 83.
- Tomul, E. (2007). Türkiye’de Eğitime Katılım Üzerinde Gelirin Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 122-131.
- Tufan, S. (2013). *Aile İçi Anlaşmazlıkları Ve Bu Anlaşmazlıkların Müzakere Sürecinin Evliliğe ve Çocukların Davranışlarına Olan Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türe, H. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hoşgörü Algısı Ve Hoşgörü Eğitimine Bakışı*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkarlan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (11), 99-108.
- Uca, M, A. (2015). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları İle Hoşgörü Değerine Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- UNESCO (1995). *Declaration Of Principles On Tolerance*. General Conference Of UNESCO At Its Twenty-Eighth Session, Paris.
- Vahip, I. ve Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.
- Vauclair, C. M., Hanke, K., Fischer, R. ve Fontaine, J. (2011). The Structure of Human Values at the Culture Level: A MetaAnalytical Replication of Schwartz's Value Orientations Using the Rokeach Value Survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(2), 186-205.
- Web1: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden 10.02.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Web 2: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden 10.08.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Web 3: <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/tcanayasasi2.html> adresinden 11.08.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Yalçınkaya H. ve Şanlı N. (2003). İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (157).
- Yaman, E. (2014). *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 5(4), 1544-1570.
- Yaşar Ş. ve Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 3(9), 1-23.
- Yeşilkayalı, E. ve Demirtaş, Y. V. (2014). Ebeveynlerin Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları İle İlköğretim Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 12-25.

- Yıldırım, E. (2013). *Dış Göçler Sebebiyle Parçalanmış Aile Çocuklarının Değer Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, K. (2007). İlköğretim Okulu Yönetici Ve Öğretmenlerinin Değerlere Göre Yönetim İle İlgili Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* , (52), 639-664.
- Yılmaz, H. (2010). *Çocuğun Ailede Kazanacağı Önemli Bir Değer: Kanaatkârlık. Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 55-58.
- Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile İşlevleri ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 153-165.
- Yüksel, İ., Bağcı, Ş., Vatansever, E. (2013). İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin Belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(22), 311-334.
- Zorbaz, D. S. ve Owen, K. F. (2013). Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39) , 58-67.

EKLER

EK 1:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU VE HOŞGÖRÜ EĞİLİM ÖLÇEĞİ

ACIKLAMA

Kıymetli Öğrenciler,

Bu çalışma "hoşgörü eğilimi" ve "aile birliğine önem verme" ile ilgili görüşlerinizi belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Elde edilecek veriler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağından isminizin belirtmesine ihtiyaç duyulmamaktadır. Lütfen soruları boş bırakmayınız ve her madde için tek bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz
 Kız
 Erkek

2. Anneniz gelir getiren bir işte çalışıyor mu?
 Evet
 Hayır

3. Anneniz ile babanız birlikte mi yaşıyorlar?
 Evet
 Hayır

4. Ailenizde sizinle birlikte yaşayan bir akrabanız (bübaanne, dede, amca vb.) var mı?
 Evet
 Hayır

5. Size göre ailenizin ekonomik düzeyi nasıldır?
 Alt
 Orta
 Üst

6. Devam ettiğiniz okul türü?
 Devlet okulu
 Özel okul

		Hic uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun
1	İnsanların farklı düşüncelere sahip olmasını anlayışla karşılarım	1	2	3	4	5
2	İnsanların farklı olması doğaldır	1	2	3	4	5
3	İnsanlar arasında hoşgörünün yaygınlaşması önemlidir	1	2	3	4	5
4	İnsanları olduğu gibi kabul ederim	1	2	3	4	5
5	Başkalarının da düşünceleri doğru olabilir	1	2	3	4	5
6	Farklı düşünceleri hoşgörüyle karşılarım	1	2	3	4	5
7	İnsanları severim	1	2	3	4	5
8	Küskünleri bastırmak beni mutlu eder	1	2	3	4	5
9	Arkadaşlarım tarafından sevilen biriyim	1	2	3	4	5
10	Kimseden nefret etmem	1	2	3	4	5
11	Başkalarının hatalarını anlayışla karşılarım	1	2	3	4	5
12	Affedici bir kişiyim	1	2	3	4	5
13	Kavgacı biri değilim	1	2	3	4	5
14	İnsanları düşman olarak görmekten kaçınırım	1	2	3	4	5
15	Kendimi başkalarının yerine koyabiliirim	1	2	3	4	5
16	Karımdaki insanın ne hissettiğini anlayabiliirim	1	2	3	4	5
17	Arkadaşlarımdan içten davranmasını isterim	1	2	3	4	5
18	Arkadaşlarıma içten davranırım	1	2	3	4	5

→ → →

EK 2:

AİLE BİRLİĞİNİ ÖNEMSEME ÖLÇEĞİ

Aşağıda, "aile birliğine önem verme" ile ilgili görüşleriniz sorulmaktadır. Bu konudaki görüşünüzü, "Hiç uygun değil", "Uygun değil", "Biraz uygun", "Uygun", "Tamamen uygun" maddelerinden size en uygun olanı rakamı yuvarlak içine alarak belirtiniz.

		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun
1	Ailemizde kararlar birlikte alınır	1	2	3	4	5
2	Aile bireylerimiz birbirinin farklı görüşlerine saygı duyar	1	2	3	4	5
3	Ailemizdeki herkes birliğimizin önemine inanır	1	2	3	4	5
4	Ailemizde hepimiz birbirimize saygı gösteririz	1	2	3	4	5
5	Ailemizde hepimiz birbirimize hoşgörü ile yaklaşırız	1	2	3	4	5
6	Aile üyelerimiz birbirine karşı çok anlayışlıdır	1	2	3	4	5
7	Ailemizde herkes düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilir	1	2	3	4	5
8	Ailemizde işler aile üyelerimizin işbirliği ile yapılır	1	2	3	4	5
9	Babamın eve gelme zamanını dört gözle beklerim	1	2	3	4	5
10	Babamı kapıda güler yüzle karşılarım	1	2	3	4	5
11	Annem ile babam birbirlerine güzel sözlerle konuşurlar	1	2	3	4	5
12	Babamın sevgisi, yüzünden anlaşılır	1	2	3	4	5
13	Annem ile babam sanki birbirleri için yaratılmışlar	1	2	3	4	5
14	Babam ev işlerinde anneme yardım eder	1	2	3	4	5
15	Babam kibar bir insandır	1	2	3	4	5
16	Annemin konuşmaları çok tatlıdır	1	2	3	4	5
17	Ailemizde güzel sözlerle konuşmak önemlidir	1	2	3	4	5
18	Annem her fırsatta bizi sevdiğini söyler	1	2	3	4	5
19	Ailemizde gerektiğinde birbirimizden özür dileriz	1	2	3	4	5
20	Dünyada ailemden vazgeçemem	1	2	3	4	5
21	Bu ailede dünyaya geldiğim için şanslıyım	1	2	3	4	5
22	Hata yaptığımda ailemin beni affeder	1	2	3	4	5

Teşekkür ederim...

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba Tunar, 1988 yılında Sakarya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sakarya’da tamamladı. 2010 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı’ndan mezun oldu. Sırasıyla Batman Toki Dumlupınar İlkokulu ve Sakarya Dereköy ilkokulunda sınıf öğretmeni olarak görev yaptı. 2016 yılında Şehit Ahmet Çondul İlkokulu’na müdür yardımcısı olarak atanan Tuğba Tunar halen aynı okulda görev yapmaktadır.

